

సంగీత
శ్రీ కృష్ణరాయవారము

ప్రకాశకః
వి. యస్. మూర్తి గారె

ప్రకాశకులు:
ఈశ్వరబుక్కడిపో,
రాజమహేంద్రవరము.

జ్ఞానకృష్ణలీల

పండిత. కే. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

ఈనాటకము భారతగాథాను సరణమేయైనను కవి తనస్వకపోల కల్పితంబగు చమత్కారంబున సమోఘంబుగ రచించి యున్నాడు. ఇది జ్ఞానోపదేశకరంబగు గ్రంథమని నీవేలుంగుట సులభముగాదు. నీదినభుక్తి పరిమాణమును నాల్గింతలుచేసి 5 దినము లుపవాసముండి యైన నీనాటకముచు జదువవలసినదే. ఇందుప్రథమాంకమున సత్యభా మాకృష్ణభగవానుల సరస సల్లాహము, దుర్యోధనుడు నిండుసభలో కాబోవు యుద్ధవిషయ మాలోచించుట, పాండవులకు వ్యతిరేకముగ యుద్ధమెల్లుచేతునాయని తల్లడిల్లు భీష్మునకు రుక్మిణీకృష్ణులు దర్శన మిచ్చి తత్సోపదేశము చేయుటయు, రెండవయాంకమాన కృష్ణుడర్జు నునకు గీతల నుపదేశించుట, కృష్ణుడు కర్ణున కాలిని జన్మరహస్యమును దెలుపుట, పాండవులు భీష్మాగ్నికి తాళజాలక భీతిల్లుటయు, మూడవ యంకమున పాండవుల శిబిరప్రాంతమున పాంచాలీ దుర్యోధను లొకరి నొకరు తిట్టుకొనుచు కస్తులతో పోరాడుట, అందు శ్రీవధ మహాపాత కమని యుద్ధవచ్చు దుర్యోధనుని కొడుకు మణిభద్రుడు మరణించుట భీష్మమరణాంతమువరకు నై దంకములలో వ్రాసుబడినది. కవియూర్ధ నాటకములను రచించుటలో పేరుమోగినవాడు. చదివించుచునగాని తృప్తినొందరు.

వెల రు 1—0—0

ఈశ్వరబుక్ డిపో, కర్రాలచ్చయ్య అండ్ సన్స్, రాజమహేంద్రవరం.

సంగీత
శ్రీ కృష్ణరాయవారము

గ్రంథకర్త
వి. యస్. మూర్తిగార్య

ప్రకాశకులు,
ఈ శ్వ ర బు క్కు డి పో,

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము 1854
(సాక్షియుటరు: కి రా) మామ్రుభయ్య,
రాజమహేంద్రవరం.

1939

సర్వహక్కులు
ప్రకాశకులవి.

మొదటికూర్పు.

బాక్సువైల్,
రాజమహేంద్రవరము

ఒక్క మాట.

భారతరామాయణ గాథల నెవరెన్ని రీతుల రచించినను తద్దగ్గిం
ధములందలి యభిమానాదరణంబులే కారణంబులని జగ మెరుంగనిది
కాదు. కృష్ణరాయబారము లిదివరకు గొన్నియున్నను నాభారతకథాభి
మానమే యాగౌరవమే నన్నిందులకు బోత్సహించినది. దానికి బ్రకాశ
కుల ప్రోత్సాహము తోడైనది. దీనియందు నాటకలక్షణాది దోషంబు
లేవేని కొన్నియుండిన చదువరులైన బుధవరులు తెలిపినచో సవరించు
కొందును. ఈనాటకముయొక్క సర్వహక్కులును ప్రకాశకులకే చెంది
యున్నవి. వారి యనుమతినంది ప్రదర్శకులూడుకొనవచ్చును. వారియను
మతిలేనిదే యెవరును ప్రదర్శింపరాదని వ్రాయుట నావిధి.

ఇట్లు,

బుధజనవిధేయుడు,

గ్రంథకర్త.

ఈ నాటకమున వచ్చు ముఖ్య పాత్రలు.

పురుషులు.

- 1 కృష్ణుడు
- 2 ధర్మరాజు
- 3 భీముడు
- 4 అర్జునుడు
- 5 సకులుడు
- 6 సహదేవుడు
- 7 దుర్యోధనుడు
- 8 కర్ణుడు
- 9 ధృతరాష్ట్రుడు
- 10 విదురుడు
- 11 భీష్ముడు
- 12 ద్రోణాచార్యుడు
- 13 కృపాచార్యుడు
- 14 అశ్వతామ
- 15 నారదుడు
- 16 భరద్వాజుడు
- 17 మహేంద్రుడు

స్త్రీలు.

- 1 కౌంజి
- 2 గాంధారి
- 3 కుంతిదేవి

శ్రీ శ్రీ

సంగీత

శ్రీకృష్ణ రాయబారము.

—♦ నాంది ♦—

మ. శ్రీకృష్ణాయదుభూషణా నరసఖా ♦ శృంగారరత్నాకరా
 లోకదోహినరేంద్రా వశదమనా ♦ లోకేశ్వరా దేవతా
 నీకబ్రాహ్మణగోగ్రహారి హరణా ♦ నిర్వాణ సంధాయకా
 నీకై మొక్కెద ద్రుంకనే భవలతల్ ♦ నిత్యాను కంపానిధిన్

(నాంద్యంతమున సూత్రీధారుడు ప్రవేశించి సభికులపై పూవు
 లను జల్లి)

సూత్రీ—అర్యమహాజనులారా! మీరెల్ల రవ్యాజ్యపాపరా
 యులులై మాయం దధీమాన ముంచి మాయాహ్వనమున కిచ్చట
 కడుగుదెంచిన మిమ్ము సంతోషపెట్టి తిలంపున ధన్యతమంగై న శ్రీకృష్ణ
 రాయబాఠనాటకంబును ప్రదర్శింపఱిలించితిని గావున సావధానమతి నవ
 ధరింప వేడుకొనుచున్నాను. (సభలో కరతాళధ్వనులు కాగావినుట నభి
 నయించి ప్రకాశముగా) ఆ? ఏమనుచున్నారు? గ్రంథకర్త యెవ్వరనీయా?
 చిత్తము. చెప్పెద నవధరింపుడు.

గీ. పరమపావనంబైన నెం ♦ పాల్గొనిము

నందు పశిభవమందిన వాడు ♦ యవనిసురుడు

పూర్వనారాయణాఖ్యుడు ♦ స జనహితుడు

బహుళనన్ద్రాధవిరచినా ♦ పారిగతుడు.

(తెరలోనుండి)

ఆర్యా! లోన పాత్రవర్ణము సంసిద్ధమై నాటకము ప్రదర్శింప వేగి రపడుచున్నాడు. జాగుచేయక సభాస్థారులనుండి కలవు గైకొని రండు.

సూత్రీ—మంచిది. (సభికుల నుద్దేశించి) మహాజనులారా! సావధానముగా మాప్రదర్శన మాద్యంతము దిలకించి ప్రమాదము లుద్దేశించి మంచి గైకొని మ మ్మానందింపుడు.

(సభలో కరతాశధ్వను లగును.)

సూత్రీ— చిత్తము. శైల వొసంగుడు. లోనికిపోయి ప్రదర్శన మారంభింపింతును.

(అని నిష్క్రమించును.)

(తెరవాయిలును.)

—♦ ఇది ప్రస్తావన ♦—

శ్రీరస్తు.

సంగీత

శ్రీకృష్ణ రాయబారము.

ప్రథమాంకము.

1 వ రంగము—ద్వారకానగరము బయలు.

(ప్రవేశము—అర్జునుడు.)

అర్జుః—(పరిక్రమించి) ఆహా! యేమి యీద్వారకానగర సౌందర్యము వర్ణనాతీత మైనదిగదా!

(1 వ, అనుబంధము)

సీ. అల్లడే! ద్వారక నవ్య • హర్ష్యంబులు

చూడ్చిగవకు విందు • చూఱబెట్టె

అయ్యవే! నందనో • ద్యానవనంబులు

గనినంతసంతోష • కలన మించె

అవిగో! గవీబృంద • మావాసముల జేర

బోవుచుండుటజూడ • పొలుపు మిగిలె

రాధామనోహరు • రాజభవన ముదె

కన్నులనై కుంత • గరిమ హెచ్చె

గీ. వందిమాగధు లగ్నిగో ♦ పలుకుచుండెడి
 “కృష్ణ గోపాల రాధికా ♦ ప్రియ రమేశ
 భోజకన్యమనోహర ♦ భూరితేజ”
 అనుచు పరమపుణ్యులుగదా ♦ అవని వారు.

అహో! యేమి నాపూర్వస్మృతిలాభము యెంతని గొనియూడె
 సగును. ఆత్మీజగత్కల్యాణకారణుడగు దుష్కృతమనోహరుడు నాకు మేన
 మఱిది యగుట నే నెంతయు ధన్యుడను ఆహా! యేమి నాయదృష్టము.

ఉ ఎట్టితపంబు చేయబడి ♦ స్వేచ్ఛగలము ల మయ్యెనో
 యెట్టధనంబు నర్జు లకు ♦ నిబడెనో లలితాముసుదునా
 య్యోగరాస్త్రపురుషు ♦ నాదిమునీంద్రులు యోగదృష్టులం
 నెట్లరాని యీశ్వరుడు ♦ గావగుల్లు మదీయ పుణ్యమా.

నేనెపుడు బోవునది మాకును కొరివులకును జరుగనున్న భావి
 సుగరిమును నాశ్రీకృష్ణుని సహాయ ముపేక్షించిగదా! ఆతడు మాకు
 తోడు పెడకుండునా! యేలపెడకుండును. మున్ను మాకతి డెట్టి సహా
 యములను గావించలేదు. విశేషించిన యాయసదృశ కీర్తి వల్లక కాల
 జేగదా దోహదముగాంచినది మూతని యధువాత్సల్యముగాదా! భక్తి
 వాత్సల్యము సరుపమానమైనదిగదా!

“స. వంది పోరాడి ♦ పాలాపాత్రవ్వసి
 లమున నాకచ్చె ♦ బాశుపతిము
 నవ్వనిలావున ♦ సిమ్మయి దవేందు
 పీతాముననుండ ♦ బెరువుగంటి
 కాలకేయనివారె ♦ కవచాద్రిత్యుల
 జగతి నెవ్వసి ♦ సంస్కరించి

గోగ్రహణమునాడు • కురుక్షేత్రాభిషేచి

గడచితి నెవ్వని • కరుణజేసి

ఆ. వె. 'కల్ల సింధురాజ • కౌరవేంద్రాదుల

తలల పాగల్గె • దడవితెచ్చి

యేమహాత్ము బలిమి • నిచ్చితి పిరిటుని

పుత్రి యడుగ బొమ్మ • పొత్తికలసె.'

(అట్లే మామకి పాపైకి పరాయణుడగు బావ మిమ్మొకరు మహా సంగ్రామ సాగరమునుండి యుద్ధరీ-ప ముడుచునా? 'తిలబోవుమి రుది యడుగ నేల యన్నెల్ల లోకింపెనెల్లలో స్వప్నమును పదితముగాక యుండు నా? (ఇదిమక తాళి) నాకన్న ముందుగా శ్రీకృష్ణుని సహాయ మపెట్టించి మగీయ విరోధియగు దుర్యోధను ద్వారా కాపురిము ప్రవేశించెనని నదా వినియుంటిని. ఒకవేళ నాకన్న ముందుగా నాని డిరుదంచెనని గోపాలు డాతనికి యధియహస్త మిచ్చునా? ఎట్లెచ్చును? మాత్రం కారణ మాత్రం చెరు నాకా ధర్మము ఎరిగిపండునా? కానిమ్ము. పలు మూల లేల! స్వప్నము- యుద్ధముగానే తెలియగలదుకదా! (ముందున ఎట్లెచ్చుచి) అదిగో! రాజప్రసాదము సమీపించితిని. నే నుంకి రాజధివస ప్రవేశము గావించెదను గాక!

(అని నిష్క్రమించును.)

2 వ రంగము—శ్రీకృష్ణుని శియసమంధుము.

(ప్రవేశము శ్రీకృష్ణుడు పరుండియుండి మహాస్థానముల తలవలక కూర్చొనియుండును.)

దుర్యోధ—(తనలో) నేను వచ్చి యప్పుడే సుమా గొకగంట కావచ్చినది. ఈశ్రీకృష్ణు డింకను నిద్రొనుండి మేల్కొనలేదు. లేపినగో

నిద్రాభంగ మగునని చింతింపవలసివచ్చినది. (విసువుచు) అబ్బా! పరా
పక్షవలన యెంతయవస్థ గలదు. నాయంతటి రారా జీయదూర్వహము
లను, (1) ను సమాయక్ష్మస్థుని యూచింప వలసివచ్చినదిగదా? నా కీక్ష్మస్థు
డు సంపూర్ణముగ సహాయము గావించునను నుద్దేశమున వచ్చియుండ
లేదు. ఈతఁ డెప్పటికిని పాండివపక్షపాతియే! అయినను లోకుల కీతని
పక్షపాతిబుద్ధి చెల్లము గావింపవలయుననియే నే నిట్లు గావించితిని.
(కృష్ణుని వ్రపుజూచి) అదిగో! కృష్ణుడు కదలుచున్నాడు. ముందర
నన్ను గాంచి కుశిలపశ్రేష్ఠము నెచిని తిరునాతనే నేను ప్రత్యుత్తర
ముసంగదనుగాక!

కృష్ణుఁడు:— (కపటనిద్ర) నటించుచు తనలో) ఈదుర్యోధనుడు
నాసహాయ మవేక్షించి యున్నాడనిచినాడు. అర్జును డింకను రాలేదు.
కారణ మవగత మగుట లేదు. (ఇంచుక తాళి) ఆ! వచ్చినాడు. మ
హావీరసమీపభూమి కిప్పుడే వచ్చినాడు. పూర్వపరిచితు డగుట నందరను
సమాధానపఱచి వచ్చుచున్నాడు. యీదుర్యోధనుడును నాయర్జునుడు
నొక్కరినే పరిప్రేవేశము గావించియున్నారు. కాని దుర్యోధను నెవ్వ
రింతగ యెరిగినవారు లేకుండులవలన త్వరితముగా నన్ను దర్శింపగలి
గినాడు. క్షణమునకో యరిక్షణమునకో నాతడును రాగలడు. అంతవ
రకు నే నిట్లు కపటనిద్ర) నటించెదనుగాక!

అర్జుఁడు:—(ప్రవేశించి) అదిగో! అనుకొనినట్లదే దుర్యోధనుడు
నొప్పుమున్నట్లగనే ప్రవేశించి ఈగోపాలశేఖరుని లలయంపి నాసేనువ్ర
యున్నాడు. (కృష్ణునివంకకు దరిగి) మాబావ శ్రీగోవిందుడు నిద్రించు
చున్నాడు. నేనును పాదములచెంత వసించి యాతనిమెలకువకై వేచి
యుండెదనుగాక! (అని శ్రీకృష్ణునిపాదములచెంత నిలువబడును.)

కృష్ణః—(నిద్రానుండి యద్దునునివైపునకు లేచి తొలుతి యద్దును నిగాంచి ప్రకాశముగా) బావా! అగ్నువా! నీవు వచ్చి యెంత సంతోషము.

శా. బావా! యెప్పుడువచ్చినావు సుఖులే ♦ బంధుల్ హితవాణమున్? నేవల్ నేతురె నేవకావలి మిమున్ ♦ జింబున న్నమ్మి మీ రావంతైన విచారిముం గనక బ్ర ♦ హ్మనాదులై సోదరుల్ గావా! మాచెలియందు సేమవతులే ♦ పారా! వచింపంగ దే!

(అని వెనుకకు తిరిగి గుర్యోధనునిచూచి ప్రకాశముగా) శ్రీదుర్యోధననార్యభాములు విచ్చేసితిరే? ఎంతప్రమాదము సాధించినది? తొలుతి మిమ్ము జూడనైతిగదా? బావా దుర్యోధనరాజా! నీవువచ్చి యెంత తగవైనది? నీవంతవఱ కెచ్చట నుంటివి? మనవా రెల్లరికును సేమమేనా? పూజ్యుడగు ధృతిరాష్ట్రమామకు సుఖమేగదా? పూజ్యురాలు గాంధారీయత్కి కుశల మేనా? పెద్దలగు స్మృత గోణ కృపాచార్య అశ్వత్థామ, బాహ్యక ముఖ్యులు ముఖముగా నున్నారా? విశేషము లేమి?

దుర్యోధః— శ్రీకృష్ణా! మావా రెల్లరును సుఖులై మహానందసందోహకందతహృదయారవిందులై యున్నారు నీవు నారాక్షసి కారణం బడిగితివి. చెప్పెద నాలకిపుము.

గీ. మాకు సీధూర్తులకును ♦ స మగమ్మునచ్చె
ఇది చిరాగతనూట నీ ♦ క్షేమకగాకె
నీవు మాయీరుకతుల ♦ కెన్నివిధుల
నొక్కపోలిక గావున ♦ జక్క వినుము.

మాకు జరుగనున్న సేమహాయుద్ధమున సేనహాయ ముపేక్షించి యప్పుడే యొక్కగంటకముందే యిచ్చటకు వచ్చి నీనిద్రాపరిసమాప్తి

కేదులు చూచుచున్నాను. నీవు విజ్ఞానసముద్రుడవు. ధర్మాధర్మము లెఱిగిన మేటివి. న్యాయ మార్గచిగిచి నిగ్వృత ధర్ముడవు గమ్ము.

అర్జునః—

శా. భావా! యిప్పుడే వచ్చినాను సుఖశా ♦ యాధున్ హితవ్రాతమాన్
సేనల్ సేతుడు సేవకావ? మముఖ ♦ ఆర్థిమ్మునక్ సమ్మి మా
కామప్రేస విచారముగ గలుగ వా ♦ సాదప్రజోధాశ్శుక్త
భావా! నాయనుజన్ములుందురు శుభ ♦ త్వగిబాష్ప మీవారికి
నావచ్చిన పనినిగూర్చి విన్నప మాలకింపుమా.

గీ. ఈసుయోధనాదులు మమ్ము ♦ నెనరుతేక
గుడువరానట్టి కష్టముల్ ♦ గూర్చువిధము
యెరుగనే నీవు నదియంతి ♦ యివుడు దాన్ని
పరిశిల్లలంగాచు సమరంబు ♦ వరుస గలిగె.

కావున ధర్మరహస్య మెరింగి మూయిర్వరందు నొక్కివేసి యే
వారి ధర్మముగలదో ఎఱిగిచి వారికి సహాయుడవు గమ్ము.

కృష్ణు—స్వాహా మనోధనులాహా! మీయిరువురు వచించిన పలు
కులను సావధానంబుగా వింటిని. ధర్మాధర్మములు విచారించుట కిది
యదనుగాదు. మీయిరువురును నాకు సమానమే కాని యిరువురకు
నిట్టివిషయమున సహాయము గావించుట సాసగనేరదు గదా? కావున
నే నొక్కవిధానము చెప్పెద. దానికి సమ్మతి యిచ్చు.

అర్జు—అవశ్యము సమ్మతించుమి.

దుర్యో—నీయిచ్చ మెట్లు అట్లనే గావించుమా.

కృష్ణు—అట్లయిన వినుడు.

క. 'నాపాటియ పదివేవురు

గోపాలురు గలరు సమర ♦ కోవిదబాహు

టోపాభిరామమూర్తులు

చాపాధ్యాయుధ కళావి + శారదచిత్తుల్.

కయ్యము చేయు నా నారాయణాభిధాను లొకవంక నుందురు. నేను నిరాముఢుండ నై హితవ్యాపారమతి నై యొకవంక నుందును. మీయిరువురిందును యీపార్థుడు వయస్సున చిన్నవాడు గావున తొలు దొక నితఃజే కోరుకొనుట బాగుండును.

సుర్యో:—కృష్ణా! నీపక్షపాతనైజము మాన నైతిని. మాయి రువురందును ముందు నేనుగదా వచ్చితిని. అట్టివాకు తొలుత గోరుకొ నుట జెల్లునుగాని పాగునకు జెల్లునా? సుంత ధర్మము పెరిగెనైతివి గదా!

కృష్ణు:—దుర్యోధనా! నీ వచ్చున సత్యమే? అయిన నొక్కవిశే షము గలదు చెప్పెద నాలింపుము.

“ఉ. నీవిట మున్న వచ్చితివి + నిక్కము పార్థుని దొడ్ గాంచితిన్
గావున మీకు నిద్దరకు + గౌరవ మొప్పగ దోడుపాటు స
ద్యావము, దీనికేం దెఱుగు + దప్పకయుడగ నేర్పరించితి
నీవలెపెక్కి లట్ల తగు + నీయెడ పార్థుడుగోర రాణ్మణి!”

దుర్యో:—సరే! కృష్ణా! నీయిచ్చ వచ్చినట్లనే గావింపుము. ఆమంచి చెడ్డలు నీకే గలుగగలవు.

కృష్ణు:—బావా! సుయోధనా! నాకుమాత్రము యుక్తయుక్త ములు దెలియ వుకొనేవా? పార్థా! నీవంతు గోరుకొనుము. సరిగ రెప్పెద. మఱల సవగాహనము గావించుకొనుము. పెక్కుమ ది మహావీరు లును రణవ్యాపారపారీణులును, ధర్మవర్తనులు, స్వామిహితైక పరా యుణులునుగనుగోపాల సన్యవారధి యొక్కవంక, నిరాయుధుండనై యు ధము నేయని నే నొకవంక. యిం దేది లాభదాయకమో చింతించుకొని ఖుటి గోరుకొనుము. మించిన పదప విచారించిన లాభము లేదు.

దుర్యోధనుఁ—(తనలో) ఈకృష్ణుడు తన్నుగోరక గోపాల పై న్యము గోరుకొమ్మను నుచ్చేశమును సూదించుచున్నాడు. అన్నా! పక్షపాత మన నిట్లుండునుగదా? కానిమ్ము. పర్యవసాన మెల్ల కలుగునో పరికించె దనుగాక.

అర్జుఁ— బావా! నందనందనా? నీవు పరమాదరంబున గోరుకొమ్మనుటవలన నానందపయోగాని దేలియాడితిని. కావున గోరుకొనెనను గాక.

గీ. విక్రమాటావరులైన * వీరులైన
వినిధశస్త్రాస్త్రసంగర * ప్రియులునైన
వలదు గోపాలబల మయ్య * వాసుదేవ!
యీశ్వరానీవు నా కుండ * నిశర మేల!

కావున చిన్నే కోరుకొంటిని. మీరుమాటాడక నామనోభీష్టులు ను వేర్చుము.

దుర్యోధనుఁ—(తనలో) వహ్వ! నానోములు పండినవి. విజయ సూచిక మిట్లుగదా నుండవలయు (ప్రకాశముగా) కృష్ణా! అట్లులైన గోపాలబల మంతయును నావశము గావింపుము. నాకు చాలతొందరప నులు గలవు. త్వరితముగా బోవలయును.

కృష్ణుఁ— సరే! అట్లనే గైకొందువుగాక! అగునుగాని యిప్పుడే పోవలయునా? భోజనము గావించి పో వలనుపడదా?

దుర్యోధనుఁ— వలనుపడదు. నాకు చాలపను లున్నవి. మఱొకప్పుడు వచ్చినప్పు యికపూటగాదు. సావకాశముగా బదిపూట లుండును లెమ్మా పోయెదను. (అని లేచి) కెలవా?

కృష్ణుఁ—నీవట్లనిన నే నేమనగలను?

దుర్యో—కృష్ణా! నీవు మరియొకవిధముగా దలంచుకొనకుము.
యీనారి ఎచ్చినప్పుడు తప్పక యుందునులే? (అని నిష్క్రమించును.)

కృష్ణ—బావా! అర్జునా!

క. 'నారాయణ గోపాలుర

భూరిపరాక్రముల గురువి ♦ భుడు గొన సంగా'

మారంభరహితు సన్నుం

గోరికొనుట సీను మేల ♦ గునె దలపోయన్ ?'

అర్జు—బావా! సందసందనా! నేను సహాయ మపిక్షించి సన్ను
గోరి కొనుటలేదు. వారి ను పిక్షనీయలేదు. మాకెవ్వరిసహాయమును వల
దు. నీవు మహానుభావుడవు. దివ్యప్రభావ సంపన్నుడవు. విజయమూలాం
హారమవు. ని న్నైదిరింది పిజయ మంచుట నా కష్టములేదు. యుద్ధము
నేయని న న్నేల గోరికొంటి వంటివి. దానికి ప్రస్థితియు చెప్పదను
వినుము. నీవు యుద్ధము చేసికొని ప్రిసిద్ధంబగు యశము నీకే దక్కును
గాని మావరకును రాదు కావున నీ వి నీయకుండుటయే నా కభిమతం
బు. కావున నీవు నాయందు బ్రసన్నభావ మలంకరించి;

క. 'నారధ్యం బొసరింపు మ

పారికృపాలీల నెల్ల ♦ భంగుల నాకే

గౌరవమును పరకాలము.

గోరిసయది దీని నిమ్ము ♦ గుణరిత్తునిధి?'

కృష్ణ—అర్జునా! నీయభిమతి మవశ్యము దీర్చును గాక! నీవు
గోరిసయట్లు నీకు రిథవోదకడ నైసాధ్యమగుపరివరకు జయము నేకూ
గెప్పదనుగాక!

అర్జు—బావా! కృష్ణా! ధన్వోస్మి! ధన్వోస్మి!

కృష్ణ—సరే! రమ్మ. మంటశాలకుం జని విందారగింతిము.
మస్కై బలరామనాత్యకి పృథ్వితు లెదురు చూచుచుందురు. రమ్మ
పోవుదము.

(అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

(తేర వాయిలును.)

సంగీత

శ్రీకృష్ణరాయబారము

ద్వితీయాంకము.

1వ, రంగము — ఉపాసకము.

(సంగీతము.— శర్మరాజు, శముడు, అనుసుడు, నకులుడు
సహదేవుడు, ద్రాపది, కృష్ణుడు నాచుడు)

శర్మరాజు.— బావా! ధర్మమందనా! నీయుద్ధశి మేమియో నా కివ
గతి మగుట లేదు. బాగు నచింపుము.

శర్మరాజు.— గోచరియశోదా రజనా! దిక్కుట కేమున్నది. మా
యొద్దను గడుచున్న మాంసంతిధిద్రము నకూర్చుము. మోక్షాంక్షి పాం
డుభూపాలుడు నీ క్షోద దేవుని శాపి నిలి జేరెను.

“గో సమయ మది మిత్రకార్యంబుఁ ♦ ఎక్కడో

నీకెంతయు నే మని ♦ నీతుడ న

యొసుయోధనుడోడి పో ♦ చాటఁదొడ్డ

యొసుధపితృము మాయాగి ♦ మగు సరత్రి.”

నీకు మేము సర్వస్వహూదికి మారుల తోడివారము గాని వేరు
గాము. మమ్ము గురికి గాను వొగయగుగ నెవరి గక్షింపుము.

కృష్ణ:— యుధిష్ఠిరా! నీయభిమతిం బేదియో చెప్పుము. తప్పక నెవ్వేడును.

ద్రు:—అన్నా! ఈమహాసీయుని యభిమతి మేముని నీ వడుగు చుంటవా? నేనె చెప్పెద నాలింపుము. నిన్నుగాక మొన్ననే సంజయుని మూలమున నాధార్తరాష్ట్రులకు సంధివిషయము రాయబార ముపినాడు. ఆసంజయు డెచ్చట నుండి వచ్చి “యాధార్తరాష్ట్ర లెన్నివిధముల ప్రయత్నించి చెప్పినను సంధి కయ్యుకొనుట లేదు మీకు సామ్రాజ్యమున సాబాలు గావలసియున్న పోదు గావించి వారల నిర్జించి సుఖించునది. గా దందురేని మునుపటియట్లు కానల కరగి యాకలంబుల దినుడు నట్టి కష్టముల బడునది” యని వచించినాడు. యుద్ధంబు పైకి బుద్ధిపోక యీధర్మ సంభవు డెల్లు తల్లడిల్లుచుండె. తిరిగి వనవాసమున కిచ్చవడుచుం డెనేగాని యుద్ధమనిన నేమో నచ్చుట లేదు.

కృష్ణ:—దుర్జయదనందనీ! యాలినియభిమతి మాతనినోటనుండి యే వచింప నిమ్ము.

శర్మ:—గోవాలా! మే మాదుర్యోధనుని బంధుహిత పరిజనానైవ బుముందట నయిదూశ్య నిమ్మని సంజయునిమూలంబున రాయ బార ముపినది సత్యమేకాని:—

‘శా. ఆదుర్యోధను డంతమాత్రమును జే * యంజాలతో కానిపెం

దు శూరత నోర్వరాదు సిరి నా * కేలందు నే గ్రాసవా

గోత్రస్యంబులు వచ్చునా యరయు నీ * చుట్టలకుం గావునన్

మోదగ బందుట గల్గు గౌరవులునే * ముంబొంది శ్రీనాందినన్ ’

మఱియు

‘ఉ. అక్కట లాతునైన బగ ♦ తెనను జంపన కోరనేల? యెం
 డొక్కతెఱంగు లేదె యది ♦ యొప్పది బంధునుహృజ్జనంబు లా
 దిక్కుననున్నవారు గణు ♦ తింపక సంపదకై వధించి దూ
 తెక్కుట దోషమందుటను ♦ నీదురవస్థల కోర్వవచ్చునే?’

కటకటా! క్షత్రధర్మ మొలకరిన తరమైనది. కులధర్మము విడు
 వగుండవలెనన్న శస్త్రము పట్టితీరవలయుగదా? దానివలన బంధుహితా
 స్తవర్గవినాశమును మనస్తాపమును సిద్ధించు. వంశనాశనము నా కిష్టము
 గాదు. కావున ధర్మగతి నీవు కారవులపాలికి బోయి సంధిచేయిమని
 చేయుము.

‘చ. మనమున బక్షపాతగతి ♦ మాడెనమానుము ధర్మనీతివ
 ర్తనముల రెండుదిక్కుల హి ♦ తంబును, బెంపును గల్గునట్టివా
 ప్పన విదురాదినజనుల ♦ బుద్ధికి రా నుచితంబుతోడి మె
 ల్పన బరుసగదనంబునను ♦ భూపతు లెల్ల నెఱుంగ నాడుమీ?’

ఓశ్రేయోదాయకా! మాకు జుల్కదనంబుగాని తెఱంగున సంత
 వినయముగా బల్కవలయునో నట్లు బల్కి యెట్లులైన నానుయోధను
 నొప్పింపుము. మాయుభయ వంశంబుల గౌరవంబును గాపాడుము.

కృష్ణ:—ధర్మనందనా! నీనిశ్చితాభిప్రాయమునకు నామనం బమి
 తాశ్చర్యసంభ్రమములు గలిగించుచున్న దేల నందువా?

‘మ. గురుభీష్మాదులు సూచించుండ, సభ మీ ♦ కుం గీడు నాడట్లము
 మ్మరులై చేసిరి యంతనేసియును బ ♦ శ్వాత్తాపమున్ బొందనో
 పరు వారెన్నడు నట్టిచోట గృవయుక్ ♦ బంధుత్వముం దక్క మె
 వ్వరు గోపింపరె యాదు తత్కరుగఁగర్వకౌర్యముల్ సూచినన్.’

కపటనైత్యంబునెవంబుగా మమ్ముల వెడలెడుచునప్పుడు, దుర్యోధన దుశ్శాసన శకుని సూతనగదనులు పుయిలోటదక్కి - కలకల నవ్వుచుం బలిగిన పలుక లుగ్గడింపవచ్చునే? వాని విని సమస్తజనంబులు ధృతరాష్ట్రుని నిందించుచు, మీరు బలవంతుల యుడియు, సత్యంబు వాటిగించి యగారక శక నూది, యచ్చెలుపాటాలో నుమ్ములొచ్చుచుండిరి. తిట్టువాడగు గోయెడివారు ప్రవోహగుణ ము చిడియుగడుదురుగావున, వారిలొచ్చునం జలకన. కూగిగాఁజ్జులగు కారపు తెల్లవారి కిని వధ్యులగుదురు. నాకు సవిస్తరంబుగా చెలియం బటపుడు. నీకేల యవధ్యులైరి. పాపాత్ములగు హింసకుల బామల నెట్లు నిర్విచారంబుగా వధించుట కర్తవ్యంబు. పోనిమ్ము నా కేమి? నీచెప్పినవొప్పున నే గావించెద. గురుభిష్మదోణవిదురాదిపెదలముందర నీపనిచిన యర్థంబు విన్నవించెద. దానికి దుర్యోధను డియ్యకొనక మి మ్రొల్లును దూల నాడు. దాని కావృద్ధులు వానికెట్లయినను నీ కది గాదని హితవు కప్పు గురు. దాని కాతఁడు కక్కగొనెను. పృథ్వీ పుత్ర వ్యామోహము సంజేసిమారుమాటాడగిండు. గా మన కేమిలాభంబు సిగ్గున గలను. ఏమైనను నేను నాక ర్తవ్యము నిర్వర్తించెద. మీరలు మాత్రము దశురంగ బలంబులు సమకూర్చుకొని యుద్ధమునకు నన్నద్ధులై మాత్రముగడుదు. (అనిగీమనివంక సననత్వముగా చూచును.)

భీము:—ఏమి శ్రీకృష్ణ! యుద్ధసన్నద్ధులు గమ్మని మమ్ము బెదరించుచుంటేవా? నిన్ను మాయన్న సంధికి బుట్టించుచున్నా డన్నంత మాత్రమున మే మంత పరాకాష్ఠ సులమని తల చితివా? కాదు. మా కారెరవుల నిశ్చితాశ్చాయ మెరుగజాలింది గాదు.

‘శా. పాపాత్ముడు మదాంధు డాతులువ నీ * పంపెల్లనుం చేయగా నోపం డుము నెప్పు యేరును మా * నోదోకమాక గర్వముక

గోంబున్ దళద్రోవు నా ప్రిజనులం ♦ గుండించుటం బోయిన
 పోనిత్తురుగాన నిన్నుతిండు జా ♦ లింబెట్టెడుం జూడుమి.'

మఱియు,

'ఉ. పాండవశౌరవున్ గలసి ♦ పాలును నీరును బోలె నెమ్మిమై
 నుడగ చుష్కచేష్టల ను ♦ యోధను డింబునెసె నాత నొ
 క్కండ కిలక్షయంబునకు ♦ గారణ మం ద్రోది తిప్ప దెస నీ
 నొండనచేల యాబిరుగు నోపినయంతయు ♦ కీర్తునేర్చునన్.'

అదియునుంగాక మాకును వారికిగూడ బితామహుండగు
 భీష్ముండు వినుచుండ నానుయోధనుఁడోడ నావచనంబులుగా నిట్లు
 బలుకుము.

'గీ. అన్నదమ్ముల నై యూడి ♦ యకట ముగల
 నొరులు దలయె సాచూడ ♦ నొం దొరులతోడ
 బెనగనేటికి నీవేల ♦ బెడవారి
 బుద్ధి విని పంచి కడుమెట ♦ పోనొక్కొ?'

అని యేవిధమున నై న వానికి నయభయంబుల నచ్చకెప్పి సంధి
 పొసంగించి మాయభయ కులగౌరవంబులం గాపాడుమా.

కృష్ణుఁ—

'ఉ. యద్ధముమీది వేడ్కయు మ ♦ హోగ్రవిరోధుల నల్కజేయు ద
 రోద్ధతియన్ సుయోధనుని ♦ యున్నత సైనియేవు రాజ్యసం
 సిద్ధి; నిహస్తజన్మునకు ♦ జేయులలువును గల్గు నీవసం
 బద్ధములైన వాక్యములు ♦ వల్కుటగొమ్మునె చిహ్నాంతకా!'

బౌరా! వెఱపెఱుంగని నీకు సహిత మిప్పట్టున ధార్తరాష్ట్రుల
నోడి యుద్ధమచిన నెంతదిగులుపుట్టి పిరికివచనంబు లాడుచుంటివోయీ!
బావా! వ్యూహదరా! నీ వింతటి భీరువునవి తలంప నెఱినిసుమా?

(అని నవ్వును)

భీమా—నమి మధుసూదనా! యేమచుచుంటివి? నేను భీరువు
ననియో?

‘ఉ. బంటుతనంబు మాటలకు బాఱుం ♦ పాండునృపాలు పాలు గై
కొంటయచాలు నన్న నృప ♦ కుంజరుపల్కుల కడ్డమాడరా
కుంట యెఱుంగవే మును ను ♦ యోధనుచందముఁజూపి యప్పుడే
మంటి యుపేంద్ర! న న్నునిర ♦ శాగ్రమునక విను మందలించెదన్.’

నాశి క్షయెరుంగక నీ విల్లు పలుకుదువా? బౌరా! యేమి నీప్ర
గల్భములు. నీవు నొకశూరుడవనియే తక్కు ముమాకు దీర్పదలంచితివా?

నీ. గోపికాకాంతలఁ ♦ గూడి సయ్యాటలఁ
బ్రొద్దుపుచ్చెడు నీవు ♦ పోడవగుదె?
గోపబాలురగూడి ♦ గోబృందముల్ గాన
మేవుచుండెడు నీవు ♦ మేటివగుదె?
వెన్నపాల్ మీగడ ♦ వేతలమందున
దొంగిలించెడి నీవు ♦ దొరవు నగుదె?
మాయజిత్తులు పన్ని ♦ మహితారివర్గంబుఁ
బరిమార్చిన ట్టివు ♦ పృథుడ వగుదె?

గీ. చాలు! చాలారకుండుము ♦ మేలు! మేలు!
మరచినాడవే యని బరి ♦ మార్చినట్టి

వారలను జరాసంధాది ♦ ప్రధితశూర
వరులసంగతి సుంతిలో ♦ నరయవలదె?

ధర్మ:—తమ్ముడా! భీమసేనా! శాంతింపుము. శాంతింపుము.
సీతోధమున కిది సమయము గాదు.

భీ:—ఎందుల కీపనికిమాలిన శాంతి. తొలుత నుండియు సీశాం
తియే మనల కింతలేసి ముప్పులకు గారణభూతమైనది.

సీ నాకు విషమువెట్టి ♦ యంబుల శేకాళ్లు
గట్టిదోయించిన ♦ కాలమందు,
కల్లజూదంబును ♦ గల్పించి మనకల్మి
సకలంబు పడదిన్ను ♦ సమయమందు,
చెఱగుమాసిన కాంత ♦ చేలంబులను నిండు
సభలోన విప్పెడు ♦ సమయమందు,
లజ్జితవత్సర ♦ మందున మనపై కి
దురముసేపచ్చిన ♦ తిరుణమందు,

తే. శాంతమో శాంతమం చీవు ♦ సంతతింబు
చంపుకుని దిన్న కతనాన ♦ సంభవించె
యివుడు వారితో యింతగా ♦ యిదుకులజ
మరల నాశాంత మేలయ్య ♦ మహితచరిత!
కావున నిక శాంతిఁతు ననుమాట కల్ల?

అర్జు:—అన్నా! వృకోదరా! పూజ్యులమాట యతిక్రమింప
జెల్లునా? మనవంటివారే యున్నమాట సతిక్రమింతుమేని లోకమున మ
రియన్నలమాటల విని ధర్మము నిలువజెట్టు వాడుండురా? మరియొక్కటి?

తే. పౌధిత వీరాధి వీరుతా • పాడునుతులె
 యగ్నిజానిమాట నిరసింప • యననిలోన
 మనల మెంతంమ వాక్య • మనల నెంచి
 పల్కుచుందురు గావున • వలయు తుమము.

అదియునుంగాక మన కనేకోపకారములును గావించిన నీమధుసూ
 దను నీకరణి తూలనాడ భావ్యమగునా! శాంతింపుడు.

సమ:—అగ్నిహ! బకాసురమునా!

1. చిన్నతన మొదిమింప నీ • వెన్ను డెల్ల
 భాగులను గాచి బోచెడి • వాడకాద
 అట్టిమేనముఱుది హా • స్వంబుకొఱకు
 పలికిస్తా! పల్కులకీపు • నలగ నగునె!

సహ:—అన్నా! జరాసంధన హారా! తమవంటివారి కేనిస్తేతు
 కకోపముల్లునా! కావున శాంతి వహించి ముందు కర్తవ్య మాలో
 చింపుడు.

ప్రొప:—(దుఃఖము ప్రదర్శించుచు) అన్నా శ్రీకృష్ణా! పిర్యవం
 తమగు పాండవపంచకము పరాధూతియైచది. నాబన్నముదీర్చువా రెవరు?
 నాడు వాడుసభలో చెలుగుమాసిన నన్ను వివశ్రుం జేయదలంచి నాశి
 రోజములువట్టి యిందుశ్శాసనండు లాగుతరి నూడిన నాయాశిరోజము
 లు నేనాదుశ్శాసనమిచ్చి ముఖోగాని ముడుచనని ప్రశ్నినజేయ నప్పుడేవ్వ
 కోదరుండు దానాదుశ్శాసనమిచ్చి జంపి తనొత్తమున నాశిరోజములను సవ
 రించి ముడివేయిపితునన్ను ప్రతిజ్ఞావచనంబులు పటాపంచలై నవి.
 నాదుఃఖపెనసనూ యెల్ల కాగలదు. నే నింకెల్లు జీవింపగల్గుదును.
 (అని యేడ్చును)

కృష్ణ—అమ్మా! చూడదీ నిమిషముక యూరడెల్లు. సర్వము కాగి
లదిసవ్యముగానే కాగలదు. నడుమ నీపొరలకు పిచారంపకుము. వృకో
దరా! నవ్వుటాలకు నేనాడినట్లు కింత యిటుక పడవలయునా? (సము
నితో) మంచిది మీయిచ్చవచ్చినట్లనే సాధికార్యము నడపవచ్చెదను.
మీ మీసందేశములను తెల్పుడు.

ధర్మ—శ్రీకృష్ణ! యింక చెప్పటకేమున్నద? సర్వము తొలుతనే
ఎచిదితీసిగదా? పెమ్మట నీబుట్టక తోచినట్లు సంధనడపుము నాధ్యమగు
నంతవలకు శాంతిముగా ప్రవర్తించి సంధియగు ప్రయత్న మాలో
చింపుము.

కృష్ణ—వృకోదరా! నీ సందేశమిది

ధము — గోపాలా! నన్ను ఏదేపడే యేల రోజుదపు. నాపచన
ములుగా నిండుసభలో నానుయోధనున క్లిష్ట చెప్పము.

గీ. ధర్మసంభవు వాక్యంబు ♦ దప్పకన్

సంధికేమ్మి లాడబడు ♦ సమయమయ్యె

గానిచో నిన్ను మిగదా ♦ ఘాతమునను

అడలు ప్పల్చి నీసర్వంబు ♦ దోమకుందు.

కృష్ణ—మంచిది. అర్జునా! నీ నేమందువు?

అర్జు—నీకు చెప్పవలసినదంతయును పూజ్యులగు ధర్మసంభవ
వృకోదరులు నెలవిచ్చియేయున్నారు. గావున సమస్తంబును నీకే దలి
యగలదన నే నొకండుక పప్పెద నాలింపుము వారలమున్ను మాటల
సంపన్నములు చాలవరకు నెరింగియున్నవారు గావున నీవు పోయినంత
తప్పక సంధి కియ్యగొందురు నెంతదూరమో పోవ నేను మిన్న జరిగెను
యత్తరగోగ్రహణ సమయంబున వారు మనలావు పూర్ణగా గుర్తించి
యున్నారుగదా? ఎట్లన—

నీ. గోగ్రహణము ♦ శోలెనెరియు మెల్లి
 బంపించుదురె వారు ♦ పద్మినాభా
 నీయనుగ్రహము ♦ నమ్మి ముగూడిన
 ఎలము తేడవహి ♦ నులను దొరిల
 పాంచాలయందవ ♦ పాండ్యైయమా
 యల శంపులెరుగి ♦ యున్నవా
 మార్జనులలావు ♦ పంపును ససహా
 యంబును గలుగుట ♦ కలుక రెల్లు

౯. ఎ. గురుచక్రవర్తు గోగ్రహ ♦ శంఖ పృథును ము
 సప్పి ఎ రెడకె ♦ జేయ గ
 కార్యపిఠావు సన్న ♦ గా నమరుదాని నీ
 నుగి ను గాద ♦ నగింపు.

కృష్ణాక పిన్చ వాచానీయ శంఖులు నాహా రాష్ట్ర లాలే ఎకంఠ
 వే వేదే సేవు వోయిచ్చుదా యాకార్య లు సకంఠుల దోగి నగును
 సుమార

సహ—జే—కల్పనా గ్రామము. గాఢాధికారములచే ముగ్ధుల
 బంధులను సహజబోధిక మాభరాములమగు మాకె తేలి స్త్రీము
 సంభవించినది. బావా! నందనందనా!

ఉ. రి—సమాన లాడెదరు ♦ రాసు దమ్ములు ఎనిలోన నీ
 శక్తి శక్తి గాగిరి ♦ యూసుమిండుట యంతకంటె మే
 లక్కట యిల్లువేషిగొన ♦ నెనను బోయెదగో సుయోధనుల
 డక్కడ ఘోషలోన సగి ♦ మిచ్చుట యెక్కడ దానవాంతకా!

మాయ,

మ. తలపంగూడునె యింతలేసి నొరలీ ♦ దెస్యంబు చుట్టంబులు
 కలులు దిట్టరె లాతిరా లకు ను ♦ చేయివ్వెదం బిల్లిగి
 గలదే వేడెగ ధర్మల నడుగ బో ♦ గా గృష్ణుడ ధార్మిక
 ష్టులు పాలీకచలంబునం జెనగని ♦ న్నె నాడు గీవయ్యెనే.

నకు— బావా! కింపదాననవిదాగి! నీ నా కౌగవసభయం దిట్లు
 నావపసంబులుగా నక్కాణింపుము.

ఉ. వీరలు ధర్మమార్గము న ♦ విశ్రంతింపగ నాడికేని మె
 వారలు దాకియ్యకొని ♦ వియమమ్యత యుక్తగృహ
 పారగనేర్చునే యుచిత ♦ మెనగి కియ్యమతిక్కు నూటా నీ
 నేర గురుప్రవీరుసభ ♦ నిశ్చయ మిట్టిగ కాగి వప్పమి!
 మఱియు.

మ. తుదిరాజ్యమ్మ సగమ్ము గొమ్మిడవియ ♦ దుంజేరునంగించియున్
 బదుమూజేడులు నీవునుం దిరిగిరా ♦ బాలీక పోవచ్చునే
 యది గాదే దెగి బంటలె యలుముమా ♦ యల్ వచ్చునేర్పింకె
 న్నదుసా నీకని యాసుయోధునియు ♦ ల్లం బుచ్చి పోనాడుమే!

గ్రామి— అన్నా? నానుదేవా! నాపతు లింకను సంధిశిశూచము
 నుండివిమ్మలు గాలేదుగదా? మొస మొన్న నేగదా? సంజయరాయశాస
 ము జరిగి ఫలితము వ్యక్తమైనవి. వీరలున్న వృధా శ్రమబొల్లుటయే
 గాని యాసుయోధును డెన్నటికి సంధి కియ్యకొనడు. యేల నందువా!

ఉ. ఓట యొకింతయేనియు ను ♦ యోధునిచి త్తమునందు లేదు నీ
 మాటల బోవునే దురభి ♦ మానము యొక్క పూనుగాక య
 వోట నసంగతంబులకు ♦ నొప్పులు వుట్టిన పైచి గొండవు
 పోయిన కిచ్చగింతుకొ ♦ పోదుకొ కానలచుం నమ్యతా!

ఎంతటిమహోన్నతజీవికకు నాయట్టిదానికి యెంతటిభంగపాటు సంగటిల్లినది.

చ. వరమునఁ బుట్టినన్ భరత • వంశముఁజొచ్చితి నెందు బాండుభూ
వరుచకు గోడలై తి జన • వంద్యుల బొందితి నీతివిక్రమ
స్థిరులగు పుత్రులం బడసి • తిన్ సహజన్ములహోపు గాంచితిన్
సరసిజనాభ యిమ్మిటఁ గౌ • శక్తి నెక్కి-చదాన చాతయున్.

రాధామనోహరా! నీవునన్ను మిభవ్యకన్న నెక్కుడుగా మన్నించువాడ వగుటజేసి నాబన్నులు నొకించుక స్ఫురింపని రా నివ్వవిచ్చినది. ఆనాఁ డాదుర్మార్గులు నొకగుమారిన వనితనియైన భావింపక కేశముల వట్టి సభ కట్టింది నాని గావి చిన సరాభవమునకు నీకృష్ణ లేకున్న మానభంగము గావలసినదే గదా? అట్టి మయమగ్నైన నీపాండవేయు లసమర్థులవలె మిన్నకుండుటయు నాప్రార్థన. ఏ! ఛీ! యిట్టియ పారమోవనంబులు నామీన నుండుటకంటె పెడలుటయే శోభాయమానము గాగలదు.) అని యేడ్చుచు కృష్ణునకు దసచిక్కువారిన కరులుచూపుచు) అన్నా! నా దంపదనా! యీనాకురులు దుస్ససేచుని కరాఘాతపీడనంబున జేసి సగనగంబు దోవ్విపోయి యున్నయవి. ఇవి యెల్లం దిరిగి తదీయమేని దుధిరధారావహింబునగాని మోలకలెడి యభివృద్ధిగాంచజాలవు. మఱియును.

సీ. ఈవెండుగిలు వట్టి • యీశ్విన యీచేయి

దొలుతగా బోరిలో • దుస్ససేను

తరు నింత లింతలు • తునియై చెదరిరా

హయన్నఁ గనియుండు • కాగుగాక

యలుచాలఁ బొనుడడు • నట్టిచిచ్చే యిది

పెనుగద వట్టిన • భీమసేను

బాహుబంబును ♦ బాటించి గాండీవ

మచు నొకవిల్లెప్పు ♦ దునువహించు

ఆ.వె. కట్టివిక్రమంబు: ♦ గాల్పనే యిల్లు బ

న్నములు వడిన ధర్మ ♦ నందనుండు

నేను రాజరాజ ♦ సీనుంగు గన్నార

గానఁబడయ మైతి ♦ మేని కృష్ణ!

ఉ నెట్టర యట్టియల్క మది ♦ నిల్పితి రక్కసతాల్మిక జిచ్చిడిం

గట్టిచయట్లు పెద్దయును ♦ గాలము దీనికి నాలు తెన్నడుం

బుట్టదు దుష్టనిగ్రహము ♦ పూని జగంబులు గాచునట్టితో

బుట్టవు నీవు దేజమున ♦ బొల్చిన భర్తలు గల్గ సమ్యతా!

(2 వ అనుబంధము)

(అని వెక్కి వెక్కి యేడ్చును)

కృష్ణుఁ—(ద్రా)వది నూరార్చుచు)అమ్మా! విచారించకుము.

ఉ. ముగ్ధిచ్చిరనేల యే గలుగఁ ♦ ముద్గియ నాకు వ్యూహదగుండు వి

వ్యచ్చుడు దోడురాగ జన ♦ వద్యుడు ధర్మసుశుండుపంప నే

మెచ్చుగ శత్రునంతుయము ♦ మేకొని చెసెదగాక సీతొకం

డచ్చుపడంగ నేర్చునె దు ♦ రాత్మలు కౌరవు లుద్వి యిశ్తురే?

కావున నాపల్కుల నాదరించి యూరడిల్లుము. మేరువు దలక్రిం

దైనను నాచెప్పిన చొప్పు తప్పక కాక మానదు మణియు.

గీ. పూని పల్కెద వినుము రి ♦ వుత్తయంబు

జేసి యుజ్జ్వలపుణ్యల ♦ శ్రీసమేశు

లై స పాండుకుమారుల ♦ యధికవిభవ

మీవు సూచెదు తడవు లే ♦ దిదినిజగలు.

జగంబున గలవారలు నన్ను పాండవపక్షపాతిగాక ధర్మపక్షపాతి
యనుట కీధర్మజునివంపున కంగీకరించితినిగాని వేరొండు గాదు. కావున
చింతదక్కి సుఖింబుండుము. నేను గోయి వచ్చెదను

(అని స్పష్టమొచును.)

(తెరవాలును)

సంగీత

శ్రీకృష్ణరాయవారము

తృతీయాంకము.

1 వ రంగము—కొరవదర్బారు.

(ప్రవేశము గాంధారితో ధృతరాష్ట్రుని, భష్మ దోణ కృపాశ్వత్థామ గురు, దుర్యోధన, కర జమదగ్నులు.)

కృష్ణః—మామా! ఓరుభూపాలాగ్రాహి! నేను శ్రీకృష్ణుడను; పాండవుల పాలినుండి తిన్నాత్యము నెఱవవచ్చితిని. నీ వెరుంగనిధర్మంబు లేండు గలవు. యోధాన్యాయమున పాండవకొంపులు పరిమన్నహంబున బ్రవర్తించుట యుభయవంశములకును శ్రేయోదాయకము. మఱియు, ప. ధర్మతపాలంబు కర్మమును ♦ బాడియు సత్యము బొత్తు బెంపుచుం గరుణయు గల్గి యుండునన ♦ గా నుతిగిన్నది యందు సద్గుణో త్తరులరు నీవు నీయనుగు ♦ దమ్ముడు సితనయుల్ యశోధరం ధరశుభశీలురీ సుచరి ♦ తక్కిమ మిప్పుడు దప్ప నేటికిన్.

పాండవుల దురదృష్టమునం జేసి పాండుభూవిభాడు దివంగతుఁ డైనాడు. కావున నీవు వారి కెప్పుడు తిండియంతటివాడవు. నీయుభ యనంతకులవారు నేకారణముననైన సరే పొత్తువాసి కయ్యమునేయ నుంకించినోసి యాయప నీకే చందగలదు. కావున,

ఉ. కౌరవ పాండవుల్ తెఱఁగు ♦ గైకొని శాంతతఁ బొందియున్కి మే
లారియ నాకు నీకు గుల ♦ మంతకు నీనృపకోటి కుర్వికిం
బోంత్రిమన నీ లెకును ♦ చుట్టు మహాపద గావునన్ ధరి
తీ రమణాగ్రగణ్య గణు ♦ తించి యవశ్యము బొందొనర్పవే?

కాక మిన్నక యూరకుంటివా యుభయకులంబులవారి కవశ్య
ము బోరుగాగలదు నట్టిదో

ఉ. అందు వృకోదరాద్భుతల ♦ నాహవరి గమునందు మీరు వా
రెందఱో యెన్నుమా యిచట ♦ నీగురుభీష్ములఁ గేళిసేయువా
రెందఱో వారు పేరు నని ♦ నీల్లుటకింట భవద్బలంబులై
యందరు గూడు గొప్పదె జనాధిప శాంతియొనర్చు మెమ్మొయిన్.

ఈరెండుపక్షంబుల నెవ్వరికిని సంకటంబున నీక దుఃఖిప్రాప్తద
ముగదా? మఱియు

ఉ. ఏరును వారు పండితులు, ♦ పక్కిమవంతులు బాహుగర్వను
ర్వారులు లోన రిక్తబన ♦ రంబున నారడిఁ జావఁబోవ నె
ట్లారకయుండి బోలు గడు ♦ కొప్పెడి మేనులు వాడి పైదువుల్
గూరగ నాటినం బుడిమి గుఱుట కక్కట యోర్వవచ్చునే?

కనుక నీయిరువాయివారిలకుఁ బవరంబుగాని తెఱంగులోచిం
పుము. మఱియు

గీ. సాండుపులు పెండి) నచ్చిను ♦ ఎ్రిజలు వారి
సరసి ప్రోచితి నైశవ ♦ మాదిగాఁగ
నడుమ నిష్కారణమదిగ ♦ విడువదగునె?
పార మొందంగ రక్షింపు ♦ గౌరవమున.

ఆపాండుతనయులు నీకు పరిమథ్య వశమశతేత్రపూర్వకంబుగా
సంద రొక్క-మాటగా విన్నవింప బాధించినదేమి గెరించెద సావధా
నమతి నాలకింపుము. “తెనువంపున జేసి పదిరె డువత్సరంబు లరణ్యవా
సశ్రీమల సహించి ఒడమూడవయేట నియమానుసరణంబుగా పోవు
న్నవేళంబుల విరాటభూపాలుని గోలువునం గడిసి మృత్యువృత్తి ముందు
రాజ్యభాగ మధిలపించుచున్నారము. కాని మాకు ల్లయు దండ్రియు
నేడుగడియఁగాని మాయం చొక్కనేరదు పుష్కరిది యిట్లుగా ద్వు
లని జక్కజేయుచది. గాకున్న మాయుధ మున గోళమును కారణ
ము తానె యగు” అని మాయు నీసభ్యుల క్కలులను మనిన.

ఉ. నారపుధిర్యముక విముఁ ♦ సవ్యమా గాముచేతి గొంతు
గారము నొక తేలి చుడ ♦ బాలిదియు మున్న దెట్లు
వ్యాః లుపిడి నెసి రది ♦ వాకె చేటగుకాసి ధర్మవి
గ్ధరి వయ్యు సస్యవధి ♦ వాయుమయ్యును నైవ ముల సదన.

ఇరువ భాగము! ముఖవిచార వారినియగ్భ్రావాక్యసందేశము?
కావున పాపపుల మున్నెంపుము. కానియవ పర్యవసానము నెప్పని
నాలకించుము. సవ్యముగా సిపు నీహమారు నొప్పించి వారియర్హాప్య
ము వారి కప్పింపుము. గాదెదువేచి వారు ముద్దసన్నుత యున్నారు.
అంతవరకేల యందురేసఁ—

ఏ. వినుము సాయోధనాదులగు ♦ పిరులు ధర్మలుక కార్యము
గ్ధనక మహర్థిగ్ధయెడ ♦ లుం ఏమ కల్లు కన్యాయుగ వ
ర్తన మిది గాదనాక నడి ♦ దువుదనంబున బంధు గ్రహణన్
మంసులు నొవ్వగా నవగు ♦ ఇంబులబుయ్యుడ రేమియుక

కర్ణుః—వాసుదేవా! దూతకార్యము నెఱవచచ్చిన నీవు నీపని యేదో జూచుకొనక నాత్మజన్మలయు పరనిందకుఁ దలపడెద వేమి!

భిష్ముః—(కోపముతో) రాధయా! అవినీతివిధేయా! ఈమహా సభారంగమున నిందరు మహాజను లుండ భర్తాద్ధారకుఁడుగ శ్రీకృష్ణుని పల్కులకు నీకింతి దుడుకేల రావలయును! అనికప్రసంగము గావింపక వాయిగట్టి యూఁకుండుము.

ద్రోణః—నూతికుమారా! శ్రీకృష్ణునిమాతృమాట యటుంచి నీ సభారంగమున యప్రస్తుతిఁచుగా మ్లాడుట కేమి యధికారము గలదో తొలుతి వచింపుము.

కర్ణుః—(సగర్వముగా) ద్రోణాచార్యా! ఆముసలిగ్రీవు భీష్ముని పాటు నీవును తెలయెళ్ళు చుంటివా!

॥ చూడు గుఱు యు సహస్సి • గురువులందు
చాలకాలమునుండి మీ • మేలుచున్న
రాజరాజు సియ్యదివ • రా నకండు
ఎరుసముల నాడి విని యోర్పి • సరవె మీకు!

అశ్వః—సీ! సీచకులనఁజాతా! అనందప్రసాదా! నీవు నొక పరాభవీరునివలెనే సభారంగమున దిలయై మాటాడుచుంటివా! చాలు చాలు! శాంతియుము.

కృపుః—కర్ణ! దుర్యోధనునిచే నంగరాజ్యాభిషేకము గాంచితి నని సంతసించజూకుము.

॥ సల్లకుక్క ను వే దెచ్చి • పోలదిశెలు
తొడు వాడగ్గఱ యెంతగా • ధరశి గిరిస్సి

యెన్ని పుణ్యసీరమాలాదు ♦ యెన్నిగతుల
ముంచిన నగునె దా గోవు ♦ మూఢబుద్ధి.

కర్ణు:—ఓగీ! కృపాచార్యా! ఏమి నీప్రగల్భములు? నీకంటికి నే
నగన పేలదంబుగా గనబడుచుంటినా? నేనీకాచుకొనుము చూతమా.
నీప్రభాభాసము. (అని వి ల్లెక్కెప్పై లేచి)

గీ. ఓగీ! కృపుడా! మదీయనా ♦ నుద్ధతీవు
కొంచవుం బుద్ధి దెలియంగె ♦ గొలగిగావి
నోరి కొచ్చిన్బుల పేరి ♦ కోరి సాహ
సన్పు రత్న మున్న రణము ♦ నలుపు శైలియు.

(శి వ అనుబంధము)

నాం:—(తనతో) ఆహా! నాకు కావలసింత కలహాసనము
మునుమున్ను కారవపాదవ సంగ్రామావసరమున లభింపకలదు. ఇప్పు
ట్లున వీరలను శాంతిపచనంబులఁ జల్లవరచి భావికలహమహావృక్షమున
కుదుర్చుటజీజము నాటుదును. (ప్రకాశముగా) కర్ణా! ఏకపక్షాభిమానుని
గు మీరు మీలో యెందుల సమ్మోదణవైరాసలము రగుల్పుకొనియె
దరు? రానున్న మహాసంగ్రామమున మీ ల్లెరును రారానని సహా
యపడి మీ మీ బాహువికాసముల గనబరుపవచ్చును. కావునప్రస్తు
తము శాంతింపుడు.

దుర్యో:—నారదా! చక్కగా వచించితివి. శురువృద్ధమహాజను
లారా! నారదహితోపదేశము లాక్షణిగి శాంతిచిత్తులు గలదు. (కర్ణుని
తో) కర్ణా! అంగరాజా! శాంతింపుము.

ఉ. ఎందుల కీతివాదముల ♦ విమ్రోయి స్వర్గ వహించియోల యీ
కోందరపాటు, కార్యము వి ♦ ధాన మోకింగి ప్రవ ర్తనంబులొ

నందమునాసి మేలు! భిల్! • యాచు జగంబు నుతింప యిక్కడ
తెలి దగ్గరిందగావలయు • ధారుణిగాక యివేటిచందముల్.

మోయు.

గీ. మనము మనలోనే గూఢగతి • గుణము విడిచి

బీచిపోనికయ్యాలకు • బానుమన్న

నవ్వే యెప్పుడు • వి • న్ననుగనినను

నుగతి యోదించువదొకో • సాగితమంద.

అదియునుగాక మనవశివశ్శక్తివలన కరుణి మాత్రకార్యము వహించి
చివచ్చిన నోపాలు ముడగనే మనయు గీకలతిపాలులు చేర్చిన శాస్త్ర
పులకి చులకపగాదా! కావున సభుభ సూయా లరగు మీరు నాప
గని విశ్వానంబు పంపుచేసె నాపాశ్రయము ముగిసెనుగాక!

భృతి:—నాయనా! మర్యాదనా! పాంశపులకవలన శ్రీకృష్ణుడు
దురాయణుడై వచ్చి వారల పిరిసరిదేశములను వెల్పుచుండ యె
దుల నయనాస్వనవాగ్దానము. (కృష్ణునితో) నాయనా! శ్రీకృష్ణా!
నేను మహామరవృషనాశుడను. నాశిమ్ముడను వాండురా శైత్యమును
గన్వృతిధన్యుడను. కావున నుగూనలగులగు పుత్రసంచకమును గాంచి
“సుకృతీ గతాయః” అను నానుడి కనుగుణంబుగాబరమపదించినాడు.
నే నున్నో వర్తమానభిమానము హృదయులగు పుత్రశతమును గాం
చియు పుత్రులు విశపరాసినాయుని సజ్జనితరస్కార దుర్జనసాంగత్య
మునకు పిపసానై వాయరాని దుర్యశము నాకరమున నొడిగట్టి నన్ను
ధోగతిపాలు గావించుచుండగా “పాపీ చిరాయః” వనుచు జీవచ్ఛవం
బున యుంటిని. జనారణ! నే నెన్నివిధముల నాతనికి జెప్పవలయునో
యెన్నివిధముల నయధనుముని బోధించి వాణియు విసిగి యెవ్వరికర్ప

ము వారిదని యూరకుంటిని. పితామహుడగు భీష్ముడును, గురువగు ద్రోణాచార్యుడు పలుమారు చెప్పిచెప్పి ఫలము గానక నావ్రస కివిడి నాడుకొనిరి అయిన నింకొకమారు సీయెదురుగా చెప్పెదను. (శుర్యోధనుని¹) తండ్రీ! సుయోధనా!

మ. తనయా! నాపలు కాదరించి వినుమా ♦ దర్పణ పూసంగి కా
దనయంబున్ కుటిలాత్ములం గలసి న ♦ వ్యవసారపాపాయణుల్
గులతొ బొండవపగచకఁబుఁగు న ♦ శ్రోధంబున న్నెగ్గు నీ
యన చింతింపక వారిపాలు ధరణీన్ ♦ చుర్చింపు మిప్పుట్టనక.

(4 వ అ ను బ గ థ ము)

విదుః—కుమారా! గాంధారేనూ! నీ రాధేయుఁ డగ్నికి వా
యువుంబోలె వల్లమాలిన బీకంబులు పలుకఁచు నిన్ను యుద్ధస్థియనోన్
న్ముఖుని గావించుచున్నాడు. నీ వాతని నూతిగాగొని పై తెక్కలాడు
చున్నావు గాని నేగిఁ దలంపకున్నావు. పాండవులను సామాన్యులుగా
దలంపవలదు. వారు దై వసహాయమున విజయారంభులు. మోయు
వారనంతపై న్యసన్నాహంబున గండుమీరి యున్నారు గాని నీ వను
కొనినట్లు నీరసంబుగాలేదు. వారి బౌద్ధత్య మెరింగించెద చాలింపుము.

నీ. శౌర్యోజ్జ్వలుండు పాం ♦ చాల భూనాథుండు

మహితవిక్రముడగు ♦ మత్స్యవిభుడు

సధికధైర్యావేశు ♦ లతనితిమ్ములు దగ్ధ

శేజస్కులైన త ♦ దీ ప సుకులు

సన్నదమ్ములు ప్రతా ♦ పోషకులేవురు

కేకయపతు ల ♦ శుణబాహు

. శ్లో యుక్తిం దు జరా • సంధనూనుడు సహ
దేవుండు నాజయ • తేనవిభుడు

గీ. వినుము శిశుపాలతనయులు • వీరధనులు
ధృష్టి కేసుండు వృషభుడు • దీవ్యరణవి
నోదియదుభర్త • చేకితా • నుండు దర్ప
ఘనండు శైబ్యపాలుండు • గలరు సుమ్మ.

జమ:—దుర్యోధనా! నాపలుకులు విశ్వసించి వంశవర్ధనుడవు
గమ్ము. శ్రీకృష్ణార్జునులను నామాన్యులుగా దలంపకుము. వారు కేవ
లము సరనారాయణాంశసంభూతు లింత నిజము. కావున వారలతోడి
వైరము నీకు శోభనదాయకము గాదు. ఇొల్లి నీవలెనే దంభోద్భవు
డను నాతఁ డాసరనారాయణులతో దప్పించి యుద్ధతి వాసినసంగతి యె
కింత జెప్పెద నాలింపుము.

నీ. వినుము దంభోద్భవుం • డనురాజు దనకెదు
రెవ్వరు లేరంచ • గ్రొవ్వి నరుండు
నారాయణుండను • వారలు గంధమా
దనమనుచగమున • దవముచేయ

వారిపె జరి యాహ • వమునకు బిలిచిన
సమ్మునీందులు వల • దని యనేక
విధములఁ జెప్పంగ • వెండియుఁ బోకున్న
గుణముస్థినుజ్వల • విశిఖవృష్టి

ఆ. వె. గురిసి నరుండు నేన • గూర్చి యాతనిభంగ
పెట్టి పట్టి విడిచె • నట్టి యమ్మ

హాత్ము లిపుమ వర్ధ ధి డిస గృష్ణఁడనిగ లీ

లార్ధకలితజన్ము ధి లై రసూవే?

కావున పాండవులతోడి విరోధ ముడిగి నుత్తీర్ణభావమున నుండుట మంచిది పిమ్మట సీయిష్టము.

నారః—మర్యోధనా! పెద్దల కడ్డు సెప్పట పాడికాదు. అట్లుంటినిగదాయని యుద్ధము చేసి నిజపరాక్రమంబు త్రిజగద్వ్యాప్తిము గా వింపగోరుట ఊత్తీయధర్మము గాదనుట గాదు. నీవు ధర్మ మాలోచించి పెద్దలవాక్యములను విమర్శించి కార్యకరఁడవు గమ్ము.

గాంధాః—నాయనా! నుయోధనా! పెద్దలు వలదన్నపని కుపకర్మింపక నీవు సుఖంబుండి మాయాత్మల కానాదము గలిగించుచుండుము.

మ. తనయా! నీ కిది మంచికాదననమ ధి స్తంభన సద్బంధులున్

ఘనులన్ బూజ్యులు నీమతిండియును బ ధి ల్కన్ యెందు కేచ

వనమోయూ పిను పోచి తిల్లిపిగదా ధి వాత్సిల్యపిన్నాన్త నే

సనుటన్ బట్టయునైన పంలిము వినన్ ధి గ్రామము సత్ప్రసాదా!

మర్యోః—మహానుభావులార! మీమాటలు మన్నింపనందుకు ఊమింపుడు.

క. ఘనులార సన్న విభయే

మనమును వుట్టించె నట్టు ధి లయ్యెడుగాక

విస జవిగాని పలుకులకు

బనిగలదే యడుగుఁ డింక ధి బహుభావగాముల్.

ధృ:—మహాత్ములార! స్వేచ్ఛ దోగ్ధ కృపాశ్వత్థామ నారద
జమదగ్నులారా! నాపాయత్సంబు జేయజాలినంతవఱకు జేసితి. అంతయ
గాక మీరును మీరొకరినై లుపయోగించి నీతి గాఢపిరిరి. కుమారుని
బుద్ధి తిరుగదయ్యె

గ. మీరు సెప్పిన బుద్ధులు ♦ గారవమున
జేయఁ గాంచినఁ బుణ్యంబు ♦ సేయ మున్న
నాముఖంబునఁ గార్యంబు ♦ సహిష్ణు దేమి
నేయువాడి నొక డెద్దయు ♦ సృజాల

(కృష్ణునితో) మధుసూధనా! నీవు నాయందు జనువు పుచ్చున
జ్వాల విఙ్గించి చెప్పితి న ననేమి నాపట్టి యవి యన్నియుఁ బెడిచెవిని
బెట్ట మూరత్వమును విడువ కున్నాఁడు గావున:—

ఆ. వె. ముదిబుచ్చ నాడు ♦ నందినుఁ జెప్పు
రాసిచుట్లమవు మ ♦ హాస భావుఁ
డవు దయాగోచి న్గు ♦ డవు వీఁ డెప్పువే
యనుచుండి యె గ ♦ కై నఁ గృష్ణ!

కృష్ణ:—సరే! అట్లనే గానుఁ బ్రయత్నింతును. (దుర్యోధను
నితో) రాజరాజా! న వత్సంగోభిమానముఁడవు మహావీర్యవంతుఁడ
వు. సత్కులసంతాతుడవు, నీవంటి వీర్యవంతుఁడొక కార్యమున దూడుడు
కు సాదరాదు.

ఆ. వె. విను మంత్రార్థ ♦ మును సిరి యగున యీ
కోస ముసిండిఁ దిసి ♦ కోపువ్విలాపు
గలుగుచున్న శకుఁ ♦ కణ్ణ మశ్శాసన
మంత్రిత య గార్య ♦ శంత్ర మగునె?

కావున నాహిత వాలకించి పాండవులతోడి కయ్యమునకు సిద్ధప
డక వారిఁచుర్ధరాభ్యము వారి కిచ్చి సన్మార్గసంచారుడవు గమ్ము.

దుర్యోధన్:—కృష్ణా! యిటు వినుము. నేను బహుభాషణములు
పలుకువాడను గాను మఱియు

క. గురుడును బితామహుఁ డు నీ

సరనాధుఁడు నెల్ల పొగ్గిడు • ననుదూరుదు రి

ప్పరాసున నీవును దామో

దర మాతృదుగాని తగవు • దలుపవు కంటి?

మఱియు మే మాపాండవపత్నిం బరాభవించితిమనియును, వారి
ని కానలకు బంపితిమనియు సందురుగాని యది నావలన జరిగినది గాదు
అది వారి స్వకీయాపరాధమే.

మ. అరయం దప్పొకయింత నావలన లే • దా ధర్మపుత్రిండు జూ
దరివెంటం దమకించి సౌబలునిచే • తన్ భూమి గోల్పోయి ము
క్కురుఁడై వెండియు నొడ్డగా నతఁడు న • త్తప్పొగ్గిమై గెల్చె నే
తెరువై నం దనయిచ్చతోఁ బడియె సిం • తేకాక యేబూటయే?

కావున మాయం దేనెపమును జూడవలదు. వేయేల? నామనోని
శ్చయ మెల్లరకుం దెలియం జెప్పెద నాలకింపుడు.

ఉ. ఏమును వారుఁ బంచికొని • యేలుట గల్గను పల్కకుండు మి
కేమియు వాడినూదిమొన • ఇంచుక మోపినయంత మాత్రముక
భూమి యొసర్చిపాండువృన • పుత్తులకిత్తునె? యెవ్వరై న సు
గామమునన్ జయంబు గొని • రాజ్యము నేయుట నిశ్చయింతినే.

కర్ణు:—భళి! భళి! రారాజా! చక్కగా వదించితివి.

కృష్ణుఁ—దుర్యోధనా! నీవలుకులు నత్యేతరములై యుప్పుచు
న్నవి. యే మందువా?

సీ. అరయంగ దప్పు లే ♦ దంటి నీవలన గీ

ఊకనాఁడు సీసియు ♦ నొక్కనాఁడు

నేయనె నీజనిం ♦ చినయది యాదిగా

నుడుగికి పాండవే ♦ యులకు జాల

నగ్గు నేసితి విష ♦ మిడి పెనుగొముల

గరిపించి నీటిలో ♦ గట్టి తోచి

లక్ష్మయిల్ గాలిచి ♦ పెక్కుభంగులఁ జంప

సలచిన జావక ♦ ధర్మరక్షఁ

ఆ. పె. తేసి నగడి రాచ ♦ సిరి నొందియున్నఁ జూ

రోప ప్రపు తీవో ♦ పాపబుద్ధిఁ

ననమి శూద మొకటి ♦ కల్పించి కపటంబుఁ

జేయఁ దానెల్ల ♦ చేటు పెల్ల.

కన్నితప్పలు లగ్నోపలక్షలు నీయం దుగచుకొని నేను నిద్దోషిన
నెవరు సరియందురు? కావున దూర మాలోచించుకొని మరి కార్యా
తురుడవు గమ్ము. ఇలకు మీరిన పిమ్మట విచారించిన లాభము లేదు.

దుర్యోః—హి! యింద రేకమై యొక్కరినే బాగడుచుండ నా
బోటిమానధను డిం దుండ రాదు. (కర్ణునితో) కర్ణా! రమ్ము పోవు
దము.

5 వ అనుబంధము

(కర్ణ దుర్యోధనులు నిష్క్రమింతురు.)

కర్ణాః—బోరా! యీతని కింతదురభిమాన మున్నదిగదా!

యింక యెందులకు పనికివచ్చును? ఈ కృష్ణురచూహ్యుఁడెన్నిభంగుల నయభయంబుల జెప్పినను విన డయ్యెను గదా!

గీ. మంచి వన్నీరు గొనివచ్చి * కొంచుంక
బూడిదను నై చుగతి యయ్యె * పుణిమి చేసె
గృష్ణునిహితోపదేశంబు * కెరలి కొరి
వేశ్యరునిముందు కేమందు * నేదివిధము?

ధృత:—తాతా! భాగీరథీతనయా! నే నేమి చేయును? చెప్పవలసివలెనని జెప్పితినిగదా! నాతప్పేమి గలదు. అట్లనాడు నిజగాని నట్లనాడు బిడలా!

గీ. వక్రికందువు కౌక్కులు * వచ్చువలె
తల్లిచాటున బడియుండు * తరలిపోవు
నిద్రప దనయంత నెగిరెడు * వేలందు
అట్టిధర్మంబె దోచె నా * పట్టియుండు.

దోగ్ధా:—విననివానికి జెప్పిన నేమి ప్రయోజనము? పెద్దవాడు చెప్పుచుండిరినియైన యాలోచింపక సభ విడిచి వెడలిపోయెనుగదా!

గీ. సుంత యోచింప డేలకో * స్వాంతమందు
ఎడ లండలుఁ బలికినవి * ప్రియమటంచు
తెలియనేరదు బాగోగు * తెలివి లేమి
యెట్లు లితడు జక్కంబడు * చెట్ల వదలి.

సాత్యకి:—(అత్రముతో ప్రవేశించి కృష్ణునితో రహస్యముగా) అన్నా! యింకే మున్ను దాచాసాత్ముఁడు దుగ్ధోధనుఁడు కర్ణదుష్కాసన శకునులతో నేమియో యాలోచించి బహుళ సైన్యసంయుక్తుడై నిన్ను గణధిప వచ్చుచున్నాడు. జాగ్రత్త! జాగ్రత్త!

కృష్ణుః—(జనాంతికముగా) తమ్ముడా! భయము లే దానాగ
తి సభ్యుల కెల్లరకును వివరింపుము. నేను వానిని దగువిధమున పరాభ
వింతును.

సాత్యః—చిత్తము! (సభ్యులతో ప్రకాశముగా) కారవేశ్వర
గొట్లక భీష్మ విమర జనువ్వి నారదప్రభృతులారా! వినుచు
వినుచు.

మ. అదే కారవ్యు లశక్తు దుర్జనత * యగూహవి పెం బాహులు
చేర రమ్మైదమచేత గీరునె జయ * శ్రీకాంతు కై త్యాగిని
గొడువం దారు దలచు తెల్ల నవల * బూ జీరిబాధిసగా
మని నూహించిన యట్లకాక శమదు * గృంథిబులం బోవునే.

విదుః—(అదరిపడి లేచి ధృతరాష్ట్రునితో)

ఉ. భూవర! నీతిసూత్రపులు * వుణ్ణు సాణ్యపరాక్రము హాగి
గేవలమర్యుగా దలచి * క్షిప్తి బ్రహ్మ దారుమంట
వానిగొమ్ము నాశలభ * వర్గముచాడ్చున ముంది పోర కా
లావధి యయ్యె గావలయు * నక్కట వాకి వారివాకిన్

కృష్ణుః—(అందఱు వినునట్లు బిగరగా) ఓమామా! ధృతరాష్ట్ర
నుహీరమా!

ఉ. గోపము నావయి గలిగి * హూరిత కారవు లింతినేత సం
శోషమ నీవు ప్రాధిభవము * శో దగ నాని సనుజయిమ్ము ని
శోషతి నేను గోపుగతి * దోర్బలదుర్ముతైవ వారి వి
ద్వేషము లొక్కప్పుడగ * తీవర! యితిహ పోయి వచ్చెదన్.

(అంతలో దుర్యోధనాదులు స్వస్థయై క్షముగా వచ్చి కృష్ణుని
బంధింప ప్రయత్నము)

కృష్ణుః—(దుర్యోధను సుద్దేశించి ప్రకాశముగా) ఓదుర్యోధనా! నీవు నీపాదులైన జమును బోనాడితివిగావు రాజధర్మము మఱచి దూతనై వచ్చిన నన్ను బంధింప దలచితివిగాని నాసామ్యమిచ్చి మిగుల యైన దలంపవైతివి. నీవు గాదుగదా! బ్రహ్మాదిదేవతలుసైతము నన్ను బట్టజాలరు. సమస్త జగజ్జాలములకు సృష్టిసీతలయకారణసంభూతుగను, ఆదిమధ్యాంతరహితుడను, పితృలకాదిబ్రహ్మార్క తస్య సినమన్విత మహాభూతధాతృ యంతయు నాసుక్షిణి లక్ష్మీనీలయోయశాయ బునుగాని లేక నిరపాయంబుగా వెలయుచుండు. అట్టి నన్నా నీవు బంధించుట? యెంతసగుబాటు? నీచులతోడి మైత్రి జేసి నీబుద్ధిచ్యమును పరభూతమైనది. ఇనుముతోగూడి యగ్నియు సమ్మేటపెట్టి చెన్నుల దంబున నీచుల మాయావాగురలలోబడి చెడిపోవుచున్నావు. ఈక్షిణిశమి ననుశ్చాసనులు తమదుర్యోధల నిన్ను చెడదీయుచున్నారగాని నిన్ను సంపన్నుని గావింప జాలరు. నేనిదే విశ్వరూపము సూపుచున్నాను. ఏదీ ప్లుకుసుము నీతెల్విజేటలు! నీవారిసామ్యమును తెల్లమగును. (అని విశ్వరూపము దాల్చును)

(అప్పుడు దుర్యోధనాదులు నిశ్చేతిమై యుండురు. భిష్మాదు లీక్రింది దండకము కలిసి చదువుదురు)

—: దండకము :—

శ్రీమన్నహదేవదేవా! ఏకేశా! జగద్వాపకా! లోకరక్షామణీ! అత్తమా పామణీ! భక్తకారుణ్య నీరాకరా! దీనబంధూ! గమానాయకా! ఆదిమ ధ్యాంతరూన్యా! నమోచక్రిహస్తా! భవద్వివ్య శ్రీవిశ్వరూపంబు మా పూర్వపుణ్యంబులం జేసి గన్నార జెన్నార నీక్షింపగ నయ్యె మాపాప మల్ వాసె, మాజన్మముల్ దీరె, మే మెంతయున్ ధన్యతర గౌరవ

మోయయ్య గోపాలబాలా! యశోదాకుమారా! నమస్తే! నమస్తే!
నమః॥

ధృతి:—శ్రీకృష్ణపరమాత్మా! నే నిప్పుడు నాయంధత్వదోషము
వలన ఫలంబు నిజంబుగా నొందితిని. ఏల నందువా? ముచుల్కులము
యోగదృష్టిలం గాంచలేని నీవిశ్వరూపసందర్శనభాగ్యము నాకు లభింప
దయ్యె. ఏమహానుభావుని దివ్యపాదసేవజములు నీరేజాసనముఖ్యదేవ
తానికమునుపెక్రొందినపూజార్హము లయ్యెనో ఏదేవదేవుని లీలావిశేష
మాత్రమున నీవిశ్వ మెల్ల స్పృశితిలయల నివ్వఁజేయుచున్నదో, ఏమంత
ధాముని కిరుదావేశము మోక్షపథగాములకు దారిబ్రతుమయ్యెనో అట్లే
నీసుందరమంగళ విగ్రహము గాంచగలుగు భాగ్యము లేకపోయె. కా
వున ఓనందనందనా! భవదీయ భక్తవత్సలత్వంబు మెఱయ నాకు దివ్య
దృష్టింబ్రసాదించి నీవిశ్వరూప సందర్శనలభము నేకూర్పము.

కృష్ణ:—వృద్ధరాజా! నీకోర్కె ఫలించునుగాక! నీవుధన్యుడవు
గాబట్టియే మగీయకృపాపాత్రుడవు గాగలిగినావు నీకిదే దివ్యదృష్టి
బ్రసాదించుచున్నాను. చూడుము. నావిశ్వరూపము పాపాఘములనుండి
దూరముగమ్ము. (అని ధృతరాష్ట్రునకు దివ్యదృష్టి యొసంగును.)

(అంత ధృతరాష్ట్రాడు కన్నులువిప్పి చూచియు గాంధారి కనుల
గంత విప్పుకొనియు శ్రీకృష్ణుని విశ్వరూపము దర్శించి స్తుతింతురు)

—♦ దండకము ♦—

(శ్రీమన్మహావీర! లోకేశ్వరా! ఆదిమధ్యాంతశూన్యా! మహాతేజ!
భన్వసీరాశా! రమాసుందరీ! సంస్థితారూఢవత్సా! దగ్ధసాగరా!

భక్తిసంరక్షణాదీక్ష! నీరేజవత్సాక్ష! బ్రహ్మాదిబృందారకా సకసంపూజ
తాంభోజపాదా! పరేశా! పరంధామ! నీశక్తి వర్ణింప మె మెంతవారంబు
మాపాపముల్ వాపవే పుణ్యలోకంబు పాపింపు మోయయ్య! లోకే
శ్వరా! లోకసంతాని! మాయాప్రమేయా! నమస్తే! నమస్తే! నమస్తే!
నమః॥

(6 వ అనుబంధము.)

ధృతిః—శ్రీకృష్ణా! నీవిశ్వరూపము నందర్శించిను కనులతో నా
కింక నితరప్రపంచమును జూచుటకు మన స్సంగరింప కున్నది. కావున
నాదృష్టి నుపసంహరింపుము. (అని పార్థించును.)

కృష్ణః—(ధృతరాష్ట్రునిదృష్టి నుపసంహరించి ప్రకాశముగా)
మామా! ధృతరాష్ట్రా! నీమనోభీష్టము నెరవేరినదిగదా! ఇక బోయి
వత్తును శలవా?

ధృతః—చిత్తము శ్రీకృష్ణపరమాత్మా! ధన్యుడను! ధన్యుడను
(నమస్కరించును.)

గాంధారి—(తిరిగి తనకండ్లకు గంటలు కట్టుకొనును.)

కృష్ణః—మంచిది. నే నీదే పోవుచున్నాను. (అని లేవగా అంద
ఱును లేతురు.)

(తెర వ్రాలును.)

2 వ రంగము.

ఇంద్రప్రిస్థపుర బాహ్యప్రదేశము.

(పాడుచు నారదుడు ప్రవేశము)

నారః—(తనలో) ఆహా! నేను జన్మమెత్తిన దాదిగా నిప్పటి వరకు నెన్నుండుగాని యిట్టి కలహాశేషము లభింపలేదు. తృప్తి దీరిన స్త్రీ కయ్యములు గలుగవలెగాని చిల్లరకయ్యములు నాకావులించిపాటివేయగును. శ్రీకృష్ణుడు రాయబారియై వచ్చినాడన్నంతిన నామాయుల మారి వెన్నుదేలి యేపన్నాగములు పన్ని కొరవపాండవుల నడుమ సంధి పొసగించి నాకడుపు గొట్టునేమోయని కొండలపడితినిగాని నాకట్టిమనో వ్యసనం గలుగకుండు కర్ణశత్రునిమశాశనులు దుర్యోధన దురభిమానాన్నిని రిగుల్కొల్పి కార్యము ఛెడదీసి నా కెంతయుజేతోముద మనుగ్రహించిరి. ఇప్పుడస నాకెంతయు వారు మహాపకారులని యెప్పుకొనక తిప్పదు. వాస మీసుయోధనుడు వారిమాటలు నమ్మి దాను ధర్మతత్పరులును సత్యవాక్యపరితులును దుష్టయవిక్రమాహుం విరాజితులునగు పాండవేయులతో గయ్యమునకు సిద్ధమనాడు. ఔరా! వీని వెళ్ళిరి తగదు కొండతో డిగ్గొన సాహసించినట్లున్నది. ఈసంధి యిల్లు విసంధి యగుటంజేసి యిరుపక్షములవారికి నాహవంబు సిద్ధంబు. నాకు గావలసినంత కలహాశేషంబు సమృద్ధంబు.

ప. సరుసిరార్నాకిం బుడిమి ♦ నారవిపుత్తుడుగాక బోడుపే
రురమును జీల్చి వాయుజుడు ♦ నొంపకపోవడు దుస్సదేను దా
మలయు సుయోధనుం దొడలు ♦ మానుగగొట్టి వధింపకుండ దీ
యిరువుర సస్యమూల్ సహగు ♦ నింతయొ సంతయొ నాకు దృష్టగన్.

(ముందునకు రెండడుగులు వైచి) నే నిప్పుడు తిన్నగా ధర్మజ్ఞుని
 యాస్థానమున కేగి యక్కడి పరిస్థితులు గొంత విచారించి సమయాను
 కూలముగ వారినాలమునకు సంసిద్ధపరచి యీకలహవృక్షమునకు దోహ
 దము గావించి దిగంతవ్యాప్త శాఖోపశాఖాతీవిని గావించెదనుగాక!

(నిష్క్రమించును.)

(శరణులును.)

(ఇది విష్కంభము)

సంగీత

శ్రీకృష్ణరాయభారము

చతుర్థాంకము.

1వ రంగము — హస్తనాపురబహిర్యాగము.

(శ్రీకృష్ణుడు కరుణ ప్రవేశింపెను.)

కర్ణః—కృష్ణా! నీక్ష మంతన ప్రదేశమునకుఁ గొనివచ్చిన కారణమేమియో తెల్పుగోరదను.

కృష్ణః—గావా! అంగరావా! నీకొక మహారహస్యము లగఁగఁగోసి వచ్చితిని, చెప్పది సిదే వినియెదవుగాక!

కర్ణః—మంచి దట్టనే పినదిను. యేమా మహారహస్యము లని నీరహస్యము వచ్చిపుమా.

కృష్ణః—సశీ! నావధాన మతి నాకన్యపుదువు గాక!
మ. బలసంపన్న! శివదీయ పూర్వచరితన్ ♦ వాక్కున నీరహస్య సి
గ్గల సమ్మతమువల్ల గుంతికల పాద ♦ దుర్భావముఁ జెడితొ
లల నీరహస్య వరానఁ గ న్నయగు నా ♦ నాభ్యవ్రాజి గర్భమం
దిర లోకపున పాదవాగ్దండవీ ♦ వాలింపు నాపల్కు లన్.

మూసియు.

గీ. ధర్మజాదులీ గూడ వృ ధైర్యత మోలగ
రొగియుండిరా యీపాటు ధ లింతి గోగి
నీకు వారు విసములై ధ నిర్మల మతి
పాదసేవ నిన్నభిషిక్తు ధ బునుపకుండెడి?

కావున గుణార్ణవుండవగు నీవు నామాటలు పాకిగావని పోసి
పుచ్చక నాచెంట పాండవులపాలికి రమ్ము. వాడికి నిన్నెక్కిరించి నిన్నె
విశాలసర్వసహ సామ్రాజ్యమున కభిషిక్తుని గావించెద. నీవు వచ్చుట
యే తడవుగాన యభిషిక్తుండు మహాత్మాతిరేకమున యువరాజు నీ
పార్శ్వంబున నధివసించి నీకు చామరంబులుపీచు; పవననందనుండు
సితాతిపత్నింబువట్టు; సక్రిందనుండు సారథ్యముగావించు; సహలసహ
దేవులు నీయిచ్చయొరిగి ప్రియ గించుచుందురు. ముఖ్యము, పాంచాల
కూడవపాండ్యమాత్స్యలు లోనుగాగల సకలరాజులోకమును నభి
మన్యప్రముఖతత్కమారవర్గంబును గొలువ నేమెల్లంబలసి పరివేష్టించి
యుండు మిట్టి మహేంద్రవిభవంబున మహానీయుండవగుచు నిష్కర్మ
చక్రి బవక్రివిక్రిమంబున బాలించుము. ముఖ్యము;

౪. పాంచాలరాకుమారిక

యంచితగతిన్వగించు ధ నాగివపతిగా

సంచితపుణ్యా! నీకొ

క్రించుక యేని యనుమాన ధ మేలొ? గమ్మా!

నాపల్కులందు విశ్వాసముచిలివేని నీజనని కుంతియు, తగడి
యగు జగద్బాంధవుడును మహానందమొందగలరు. నీవీ కుమలతుగుళార
నేయులగూడి జగంబున మాయని యుపేక్ష నొందవేల? నీకు శ్రీమతగ

మగు విధమాలోచించుకొనుము. పోనిమ్ము. నమ్మినమిత్రుల నెట్లువదలి వత్తునందువా? వచ్చినందువలన నీకే ధర్మహానియును రానేరదు. “శరీరమాద్యం ఖలుధర్మసాధనమ్మ” నిగదా పెద్దలందురు. ధర్మార్థకామమోక్షంబులను చతుర్విధ పురుషార్థములును బాధించుటకు దేహముగదా కారణభూతము. కావున నట్టి జీవరక్షణ మాలోచించుకొనుము.

కర్ణః—శ్రీకృష్ణ! నీవాక్యములు నాకు నవ్వును, జాత్యాభిమానమును, కార్యదీక్షయందుఁ జలమును, విస్మయంబును గల్గించుచున్నవి. దోలునందువా? విచుము.

గీ. ఎఱుగుదీ యెల్లవృత్తంతఁగఁగి మేను మున్ను
నిన్ను బోలుపెద్దలు సెప్పఁగి విన్నకలన
నిఖల సద్ధర్మ వేదివిఁగి నీవు గూడ
పాశ్చాత్యు లనెను భంగినిఁగి బలుక సగునె?
అనియుగాక,

గీ. కంటిదేవి సౌభాగ్యుఁడఁగి గొల్చి నన్ను
గనియు పుత్రసోహంబోడిఁగి కడలి విడువ
సూతుఁడాతఁడు ననుఁదెచ్చిఁగి సుదతి కివ్వ
నగత నామెచన్నులు చేపఁగి నన్ను బెంచె.

మఱియు వారు నామూత్రపురుషాదులు దమశరీరంబున నింక పుత్రునిగా భావించి గౌరవంబునఁ బెంచ నేనింత కాలమువారియాధీనంబుననుండి యిప్పుడు పాండవేయుల జేరినచో లోకులు నన్నేమని దూషింతురో యెఱుంగుదువా?

గీ. ఛీ! యితండు సామ్రాజ్య లఁగి ధీమని దలంచి
తిగుడు సహాయుటంచు పాంఁగి డప్పుఁజేరె

మఱియు నర్జునుతో వైర • మెఱిసి యతని
కీడుగా లేక వచ్చెగా • యితడటండు.

అంతియగాక,

ఉ. కూడుదినంగ బాల్పడిన • గోలె సుయోధను నుప్పువుల్లుమో
మోడకడించు నిప్పుడు మ • హోజ్వలచైభవ విభ్రమంబునే
కూడునటంచు బొండవుల • గూడుటయే గతి ధన్యుడ్యో? నే
నాడితినంచు గాదిది జ • నార్ధన ధర్మమి? యెంచు మాస్మిగో.

అంతియగాక నీవితకు క్షణకాలముమందేగదా నన్ను వృద్ధుని
వనంబును, ధర్మసంవేదనంబునుం గలవాడవని యంగివి! రాధయు నీ
రథుండును నాకు జాతక కర్మాది సమస్తసాహ్చారంబులు నిజకావోచితం
బుగా నాచరించినట్టి జననీజనకులకు పుణ్యకృత్యంబులు గావించి వారల
విడిచి నేనీపాండవుల గలయుట యేపాణిధర్మము? నావంకిగల బంధుమి
తాస్త్రవర్ణమువిడిచి రమ్మని చెప్పుట నీకేపాణి న్యాయము?

మఱియు,

ఉ. సూతసుతుండు వీడనక • సూతుల తమ్ములకంటె నాకు సగ
ప్రీతి యొనర్చి శేజమును • బెంపును నాటికి నాటిక్కల
బై తనవార నన్ను దన • యంతటి మానిసి జేసియుండ నే
నేతగవ్రాది యాకురుకు • లేళ్వరు వాయుడు ముట్టవచ్చినన్.

కావున నీధర్మోపదేశముల వంకికు నాసెవులు వినబారులేదు.
మఱియు నాధర్మసుతుడు నేనని యగ్రజుండని యెఱింగేనేని దాను
ధరాపాలనంబు గావింపడు. అట్టి ధర్మమూర్తయే యాధరావలయుం
బెల్ల బాలింపదగినవాడు. కావున నన్ని కాపనికి ప్రోత్సహింపకుము.
మఱిొక్కనంగతిగూడ జెప్పెద నాల్పపుము.

శే. గీ. శమన నూను చేగత్తినై స • సమరమందు

ఘోరవిఘ్నాన్ని కీలల • గుఱియజేసి

మమ్ము బోలుల తప్పక • మడియజేయు

నిల యతండేల నర్హుడు • జలజనేత్ర!

కావున క్షమించి నాయెడ నాహాసక యింక వివనాహులు.

కృష్ణుః—(తనలో) ఆహా! యేమి వీని మనోధృక్కు? చతు
స్సముద్రముదిత ధరావలయం బఖిలంబు లభింపనున్నను మననాకిక్కు-గ్ని
కెందజాలకున్నాడు. (పౌకాశముగా) రాధాయా! నేను చెప్పవలసిన
యర్థమంతయును వేలియజెప్పితిని గాని నీవు నీహృదయ మహానజాల
కున్నావు. నీ నేమిచేయుదును? నీనింక జోవచ్చును. పోయి సుయోధన
కరుభిష్మాకులకు మిగుల దోడుగావచ్చిన పకల రాజలోకమునకు
నీమాసము సామ్యమానమై శీతోష్ణ బులు లేక ఫలోపేతమును, సమగ్ర
ధాన్యంబును సులభ యవన యధిపతివంబును నగుచు నొప్పియున్నది.
నేటి కెరియదవ దివసంబున కమావాస్య సచ్చును. నాచువుణ్యదిసం
బగుట భండనము ఖండితముగా గావలయునని యెఱింగింపుము. పోయి
రమ్మ.

కర్మ:—మంచిది. నాకింక శలహాసంగుము పోయి వచ్చెదను.

కృష్ణుః—సరే! నీనింక పోవచ్చును నే నిదే పాంశవుపాలికిఁగి
వారలని కూడ కుద్ధయత్నములు గావలసినది చెప్పుదును

(అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు)

(తెరవాలును.)

2 వ రంగము — కుంతీమః దిరిము.

(ఎవేశము — కుంతి ఒంటరిగా విచారింపుచును.)

కుంతి:—(అనలో) అక్కటక్కటా! యేమి ఈకాల నైషరీత్యము!

మ. తమవారినో సిరి - వధించుటిది న * ధర్మబల యక్షేషకృ
త్యమే తాగయ్యము ద్రోణ యై కృప * ప్లాటోముల
మానుస్సుట
ల్యములం దీరుచు యుదునర్క జని య * ల్లంబిష్టుడుం గ్రోధిదా
ము భిమాదులమీదఁ దక్కురులక * తాపంబులేదా కి

(8 వ అనుబంధము.)

(అంతరి పిగురుడు ఎవేశమును.)

నదు:—అమ్మా! కుంతీ భోజనందన!

ఉ. అక్కట కారవాన్వయ మ * హరివమింకెడున ను పుట్టు 1)
గొక్కరుఁడైన గెశవు హి * శోక్తి మేకొనడయ్యె సగునుం
కెక్కటిదాన చాలుఁ దము * నిందఱదీవృశరాన్నిఁ గాల్చు 2)
పక్కచపాండునందనుల * యేడ్చుఁదొల్లయు దా రెరు గనే?

కట్ట! మన పాండవు లిదుర్మాగుల మూలమెన్ని ఎటుగుల నంది
'ంది వితాకువడక తొలుతి సంజయునిచేతను ఎవల కృష్ణపరమాత్ముని
చేతను రాయబారిము బంపియు విధిలేక యుగమునకు పూవలసినవా
ర్రిగిదా! అహ! విధియైతి వడిది. ఏమిచేయుదము.

కుంతి:—పూజ్య! విదురా! పరిచేసిన నేమి మూర్ఖులగుకొర
వుల మనోపశ్చిన్నులు మారిలేదుగదా! నీవు వింటివో లేనో గాని మన

కృష్ణుడు రహస్యముగా రాధేయుని దోడుకొనిపోయి యీతని జన్మ ప్రకారమరిగించి పాండవులకేరిన సమస్త సామ్రాజ్యాభిషిక్తుని గావించె దనని యన్నను నాతడు హనిమాటలు పెడచెవిని బెట్టి యందులకంగీకరింపలేదట! మూచితివా వాని మనోనిశ్చయము?

విదు:—అవును శ్రీకృష్ణుఁడొకడు మున్నే ప్రయాణము పోవుచు కర్ణునితో నిల్ల ప్రస్థావన గావింతునని చెప్పియేపోయినాడు పర్యవసానము తెలియక తల్లిఁడొడుచు నీదగ్గరను వచ్చిన దెలియుననియే యిప్పుడిచ్చటికి వచ్చితిని. అట్లనా? అగును! వాడొక్కవాడే! అందులకు సందేహము లేదు (ఇంచుకతాళి) పోని నీవుకూడజెన్న చూడరాదా మఱియీతఁడు వినునేమో?

కుంతి:—అగును. నేను నల్లనియే తలంచి యెల్లారినిపడిపోయి దొంగనయని యీలోచించుచుంటిని.

విదు:—అతఁ డిప్పుడ సంత్యాద్యనుష్ఠానార్థము యమున కరిగినాడు. నీ విప్పుడే పోయితివేని యీతనియొంటిపాలు నీకులభింపగలదు. తప్పక అట్లుగావింపుము. నేనిక బోవలయును. ధృతిలాఘ్రుడేలనో నన్ను రమ్మని కబురించినాడు. నే నీవిషయము విన్నదిగి తెలిసికొనుటకే వచ్చితిని. వోయివచ్చిదను. (అని నీక్కుమించును.)

కుంతి:—నేనిప్పుడ యమున కరిగి నాతనియొడగు కర్ణునితో సంభాషించెదను గాక!

(అని మూడునాడు ఎరికిక్రిమి గా తిరిలేచును. అంతి నీర్జుడెగురు పడును.)

కర్ణ:— (ఎరికిదవని జూచి) అమ్మా! పాండుభూపాల పట్టమహిషీ! రాధాసందనుఁ డిదే సమస్కరించుచున్నాఁడు.

(అని సమస్కరించును.)

. కంటి!—(శిశుని కన్నల చుట్ట) ఎ! నీవు రాధానందనుడివు గావు పాండునందనుడివే.

నీ. వినుము మూతానయ్య ధ మననీవు పుట్టె
 భూకే సుమం 10తి ధ భూ 11ట
 గన్నియన మి భా ధ స్య కసి న రాధంప
 రర మురై 12లము ధ పచ్చియతడు
 నంపతీ నాసగంగ ధ జన్మించి చ రివు
 నా 13రావు బాడు ధ దన ప
 వగువ ధర్మస్థి ధ స పిరు
 14లచ వేటిక గురు ధ కలచరేణ్య

జీ. గీ. ఫణి లెయించు చ నీ ధ ముగ్ధుని
 ధార్మికా ప్రాణిని నీచ ధ తెగు ఎభూడి
 వేలు నిగాలి కిష్ట సీ ధ కేల రాధ
 15డు కి పను ర్మన ధ పాడు గు

(16)

. కంటిదేవి వాక్యములు సత్కేలరములు గావు. సమ్మము. సమ్మము. ఈలు తెవ్వరివని సందేహ ఎము. నీజనకిడిగు ఒక ద్వాపయింను.

గు.— 17య్య మంల 18భూని జన్మించు ఎలన
 చె జన్మ మి ఎముపెతి 19 మ రిమాన్య 20 కారిణమున
 జగద్విదితము రావించుట ముగించుగెల్గు. ముమును నేసిప్పుడు
 రిమాటలు పిళ్ళచి చి 21వల జీ 22నా నాకినంతముగు దుర్యశము
 23, 24గల నా 25పా

౮. నే. వేదయునీక 'మ ౧ ♦ విఖ్యాతమైయుండ

నేనుగ్రుత్తరము ♦ భానుజుండ

నసుమనసిన జేరి ♦ గరిగి గరిగి

శతవివోయోగ ౩ ♦ ధరి కెనులు.

మలయు నేన గాహదిన గుక్కి వేర్చినదాది దుర్యోధనుని
యుప్పపులును ననుమ తేకాలముగ యానికి యవసరమువచ్చిన
యిప్పుడు కరుణజరుగు ప్రియగుర కావు నే నవశ్యము దుర్యోధన
శత మనుబి చి చా పపులలో గియ్యము సి రవలయు నామనో
సేర్చెయ్య ౧ - ౨ నా పము.

౯. నీపలుక తి వోలిన ♦ సీ ర మా డికాన్ గుండులే

ఎన మీరభామ ♦ ౧౦౦ సచ్చిరాగ పాంపపు

ఎడి సేగ ఒ నా ♦ కుకి పచ్చన వ్యగ విజ్ఞ

గోమ ము ప్త వాహు నమ ♦ ౧౦౦ స్వరంపుదుం నమో

అల్లగా నాయగునునలన పచ్చి నామసంగు యశం గది
గది ము ౧౦౦ డుడిముల గాక న మీలేయగును. గావున సీకెన్నె
న దుగు ను లుడురు గాక నాగురు పుట మాతిము సభవిం
వదు. ఇది నామనో ప్తగుము సీకి వేరు రుగ కేరదు. నన్నె పిడుపు
ము పోముచున్నా

(¹) వ అ ను డు డి ము.)

సూక్తి:—(గిగున - గిలిమి గి) గోడుపుమి ప్తకాశముగా)

నమో న నావాప రి మె నె యగునునదక్కి తిక్క న నలుపు
రును ఎన యధియ ౧౦౦ మొనుగుము

కిర్లు:—సరే! అట్లే కావాలి. (అని తనలోనోచి చేతిలో చేయి వదిలి యున్నప్పుడు.)

కుంతి:—మాతా! నీమాతృభక్తి నా హోషిందితిని.

కిర్లు:—నే నింక వేగమే బోవలయును. (అని గొప్ప మీచును)

కుంతి:—అవురా! యేమి విషమనోనిచ్చియున్నది. నా కిన్నిసార్లు డయ్య నాడు నేను స్వీయకాశావాద పక్ష బడికి యముగోష్ఠిగా వదలిపెట్టిని నియురాలనని సంభావించినో గాని నా నాయకుల మన్నింపడయ్యె. అక్కటకటా! వీరమే కెప్పుడగుననునది పిల్లలు దెలిసేరపు గదా! నాపుత్రులం దేరిన నా మాదము సంభవించి నాపాత్రతోము నాదిగాదా? ఈతడు నేనె క నేడినను వాచుచులు శాపిచ్చిని బ్రేకినారు. అయినను గుడిగో మెల్ల యువకుల దానొక్క యుగ్గునుని దక్కన లుపురిను దో నాపరిమళముగిచ్చినాడు. ప్రాణముల విడుచునుగాని మాట గరుడకు అంగువలెనేగా అపారపారావార శ్రోత మహామహిమజ్యోతి లగ్నింబున్నది సుయోధను విషనాగము చుట. పోనిమ్ము. ఈత కాయగ్గునుని చూచుచు కల్ల నరునిముందు వీడు నిలువ నెన నిలువవలడు ఆహా! పరిమేల్చిరి మాగూఢిణాసము లనంతిములుగదా? ఇంక నే నిచ్చుట సంగతము. వాపునీ పగవక మున్ననుపల్లవ్యమున కిదిదగదా!

(శైలి వారిలును.)

కి వ రంగము — ఆకాశపీఠి.

(వీణాగానము చేయుచు నారదుడు పోవేళించును.)

10 వ అనుబంధము.

నార:— (తనలో) సామనోరథము జక్కగా పరిపూర్ణత్వము జెందనున్నది. మహావీరుడును, వితరణాధిక్యత బలిదధిచిజీమూతవాహ నుండునగు కర్ణుని బాండవేయుల వంకకు ద్రిప్పదలచి శ్రీకృష్ణుడును గుంతియు నెంతయే విశ్వప్రయత్నములుజేసి వానిపూర్వజన్మ ప్రకారంబు సవిస్తరముగా దెలిపి, ఆశగాల్చి వశీకృతునిగావింప లేరైరి. ఆహా! యేమి వానిమిత్రహిత కార్యాచరణశీలము వర్ణనాతీతమైనది.

తే. గీ. ఔర! యేమి? వీని ధృఢంబు ♦ అభినుతింప

అల్లవేయిఫణంబుల ♦ నలరునట్టి

ఘనుడు శేషాహియైన య ♦ భినుతియింప

జాలునేమి? ధరణియందు ♦ సన్నుతింప.

ఈసమరంబున ధర్మపరాయణులగు పాండవేయులకు నావలననగు నొకింతసాయము జేయబుద్ధి యగుచున్నది. (అలోచించి) అగును. అట్లు గావించెద. కర్ణునకుగల కవచకుండలంబులు వానిమేన నున్నవర కెవ్వ రేమియును జేయజాలరని జగద్బాంధవుండగు సూర్యభగవానుడు తొల్లి వాని జననసమయమందె వాక్కుచ్చియున్నాడుగదా? కావున నేనెట్లు లై స వీనికడనుండి యాకవచకుండలంబులు వేరుసేయవలయును. (నిదానించి) అగును. ఈతడు మహాదాత. అర్థులడిగిన యర్థంబు విడక వ్యర్థ పుచ్చి పంపజాలడు. కావున నర్జునుని జన్మదాతయగు మహేంద్రుని నాతని పాలికి బ్రాహ్మణవేషమున బంపి కృతసత్కార్యుడైనప్పటి నా

కవచకుండలంబులను యూచింప బ్రోత్యహించి నుతుని కిపకారము జేయిం
తునుగాక! ఆహా! నాయూహ యెంతచక్కగా యున్నది. కావునగే
బ్రహ్మాదిదేవతలు సైతము నన్ను జూచిన భయపడుచుందురు. సరియే!
నేనింక నిలువదగదు. తిన్నగా స్వర్గలోకమున కరిగెదను. సఫలీకృత
మనోరథుడనయ్యెదను.

(నిష్క్రమించును.)

(శైవ వాల్మీకి)

సంగీత

శ్రీ కృష్ణరాయబారము

పంచమాకము.

1వ రంగము—కర్ణుని మంగిరపాంగణము.

(కర్ణుడు నిజమందీర పాంగణమున సచారులుచేయుచు
ప్రవేశించును)

కర్ణుః—(తనలో) ఆహా! నాకింతకాలమునకుగదా భుజముల
తీటదీర్చుకొనజాలు మహాసంగ్రామము సిద్ధించినది. రారాజు నన్ను చిర
కాలమాది బోధింపజేసిన మైత్రిపెంపున శుంగల పరమానురాగ ప్రవర్ధి
తమితో ప్రత్యుపకృతి గావించి మిత్రహితైక కర్మాచరణుడ నయ్యెదను
గాక! అహో! ఆనుయోధనుడు నాకు గావించిన మహాపకృతి యేమని
గొనియాడదగును.

తే. గీ. స్వవిహతాప్త సంవర్గంబు • సరకుగొనక

తాడి, శీషాదివృద్ధుల • తలపుగొనక

నన్ను సూతుడట్లుచైన • నెన్నకుండ

చెలగి నన్నర్థరాజ్యాభి • పిక్తుజేసె.

కావున నాతనికి సమయమువచ్చినది గనుక మద్భుజాబల మే
ర్పడ వైరిలోకమును పెల్లార్చి కృతార్థుడనయ్యెదనుగాక!

(అంత మాయాబ్రాహ్మణరూపధారియై మహేంద్రుడు ప్రవేశించును.)

మహేం:—దానకర్ణా! నీకు సర్వదా శుభమగుగాక!

గీ. స్వస్తి! నీకోయి! రాధేయ! ♦ శస్త్రచరిత!

స్వస్తి! నీభుజాశక్తికి ♦ సరసగణ్య!

నీదు దానమహిమము వ ♦ ర్ణింపఁదరమె

అల ఘణీందున్న కెన నీ ♦ యవనియందు.

కర్ణ:—భూసురగ్రామణీ! వందనములు. విచ్చేసి యీస్వర్ణపీఠ మలంకరింపుడు. (అని స్వర్ణపీఠము చూపించును.)

మహేం:—(అసీనుడై) అనుపమాన వితరణఖనీ! నీదాతృత్వము ముల్లోకముల దిగంతములవఱకును వ్యాపించి యుండుటవలన నిన్ను కొఱివొక యర్థ మడుగదలచివచ్చితిని

కర్ణ:—మహాప్రసాదము! ధన్యుడను మహాత్మా! తమ నిలయ మేది? భవదీయ నామచరిత్రంబు లెఱలగింతురా?

మహేం:—సందియ మేమి? అవశ్యమట్ల యెరింగించెద నవధరింపుము.

గీ. స్వీయనామంబుఁ జెప్పట ♦ లేదదూష్య

మగుటఁ దానిఁ జెప్పగనోప ♦ మిగతవృత్త

మెఱుఁగుమేదిశాపాలుండ ♦ నిద్ధధర్మ

సంగతుల కనయంబేను ♦ సంగతుండ.

కావున నాకొక్కచో నిలయమని యుండదు. నాయాచితవ్యము సమకూర్పదలంపు గలిగెనేని నాయర్థము విన్నవించెదగాక!

కర్ణ:—సందేహ మేమి? ఈకర్ణుడు యాచకవర్గముపట్ల లా కేత్వమును దాకుకొమ్మును (లేదు) విగోధులపట్ల లాకేత్వమును తాకు

విస్మయములు (జతః) నుచ్చరించువాడనని తలపబోకఁడు. మరియును—

గీ అశబ్దము చెవిసోకి • సంతమాత్ర
మాతృయుష్పంగి పోవునో • యవనిసురుడు!

వినుము కామితార్థంబులే? • యెనరుమీర

బ్రాణమైనచో సిక్తుని • రావజ్యకరుణ

మహేం:—అట్లె న నడుగుదునా?

కర్ణుడు:—వేగ మేయడుగుడు.

మహే:—సలకోచింతివేమో?

కర్ణు:—చాతికు సంకోచముండిన వాడుత్త మశ్రేణి కర్ణుడగునా?

మహేం:—సంకోచము. అట్లె న నీ.....(సందేహించును)

కర్ణు:—సందేహమే? బాంధవపు. నిర్విశంకముగా గోరుము.

ఇచ్చెదని యివ్వకుండుట న మతిముగాదు.

మహేం:—అట్లె న నీకవచకుండలములు నాకొసంగుము?

కర్ణు:—(దిరుసవ్రసంప్రది) శ్రీ లోక్యపాలా! నమస్కారము. నీవు మహేందుగ్రీడ వీసంగతిమున్న మోజనకుండగు సూర్యభగవానుడు సెప్ప గావని యున్నాను. నాకీకుండలములు రణరంగవిజయైక దాయకంబులై నను మహేందుగ్రీడవై న నీయంతటివాడు నాబోటి మానవుని దేహి యని యాచించుటవల్ల మహానందమున నొసంగదలచి యున్నాను కాని నీకడనున్న మహాశక్తియనుసంక్రమము నాకు బ్రసాదించి వీనిని గైకొను ము (అని కుండలములుదీసి మహే దుగ్గిస కొనాగును)

మహే:—(కుండలములు స్వీకరించుకొని) సూర్యతనూభవా! నీయనదృశ విలరణమున కాన దించితిని. ఈకవచకుండలము నాకొఱకు గావు ధర్మప్రవక్త నులుగు పాండవుల సజ్జేయులను గావించుటకు. మఱియు

విశేషించి నానందనుడగు విజయనకు కీడు శంకించి యిట్లుగావించిరి. నీవు కోరిన మహాశక్తి యను దివ్యాశ్రమిజే ప్రయోగోపసంహారములతో దెల్పెదను. (అని కర్ణుని చెవులో నేమోచెప్పి ప్రకాశముగా) కర్ణా! నీపీఠాశ్రమమును మాత్రమిల్పలమీద ప్రయోగింపకుము. ప్రయోగించితివా యిదితిరిగి నీకే కీడువాటిల్ల జేయగలము. జాగ్రత్త!

గీ. కర్ణుడా! నీదృఢత్వంబుఁ • గాంచియేను
సంతసంబున జెప్పెడి • దంత వినుము
అశ్రమిది ఘోరమైనది • యల్పలపయి
వేయబోకు నామాటలు • విశ్వసించి .

నేనింక బోయివచ్చెదను.

కర్ణుః—చిత్తము. మహాప్రసాదము.

మహేః—(నిష్క్రమించును.)

(తెర వ్రాలును.)

2 వ రంగము — దుర్యోధనుని రహస్యమందిరము.

(దుర్యోధనుడు, కర్ణుడు ప్రవేశింతురు.)

దుర్యోధుః—అంగరాజా! విశేషించి నీబలగర్వముచేతనే నేనీమహాసంగరము పాండవులతోడ దెచ్చుకొంటిని. సన్ను నీటముంచినను బాలముంచినను భారము నీయదే.

కర్ణుః—రారాజా! ఎంతమాటంటివి? నే నెన్నఁడు నీకనుకూలుడనుగాక వేటొం డెట్లగుదును? నాయీదేహము, గేహముమొదలుగాగల దంతయును నీయదిగాదా? మఱొక్కటి—

గీ. పాండునుతులపై నీకె గా ♦ ద్వైరముంట
 ద్రాపదీస్వయంవర మాది ♦ రాజరాజ!
 నాకుగూడను గలదెంతో ♦ సాకుగాదు
 నాటి నాపరాభవ మీవు ♦ సరయవొక్కొ.

కావున నీ కేసంశయమును వలదు. నాజేహంబున ప్రాణములున్నంత
 వరకు నీకై బోరెద. ఇందుల కావంతయును సంజేహ మవసరములేదు.

గీ. కుతిలమందిను డవరాశఁ ♦ గుంకుగాక!
 ఘల్లుమంచుడు గణమెల్ల ♦ ధుల్లుగాక!
 నీరనిధు లేడునుంగూడ ♦ నియగాక!
 ధరణినాథ! నాప్రతినంబు ♦ తప్పదెపుడు.

దుర్యోధ్:—అంగసార్వభౌమా! యెందులకంత ఘోరప్రతిని
 బూనెదవు. నీయెడల నాకెన్న డైన సంజేహము గలదా?

కర్ణ:—లేదు కాని నీకు ధైర్యము కలిగించుటకు పూనవలసి
 వచ్చినది. దానికేమిగాని యుద్ధమునకు సర్వసన్నాహములు సమకూరి
 నవిగదా?

దుర్యోధ్:—సంజేహ మేమి? అవిషయము మామయగు శకుని
 యును నహోదరుడగు దుస్సనేనుడును నప్రమత్తులై సర్వసన్నాహ
 ములు గావించుచున్నారు కాని సైన్యాధిపత్య విషయమున నీతో మంత
 నము గావించుటకే ముఖ్యముగా ని స్మిటకు రావించినది.

కర్ణ:—నరే! అదెంతి. మనబలంబులకెల్ల వయోజ్యేష్ఠుడును విక్ర
 మాభిధుర్బుడునగు గాంగేయుఁ డుండెనుగదా! మనముపోయి వానికి

సర్వసైన్యాధిపత్యము గట్టి కడమవారిలో మహారథాతి రథనిర్ణయ మాతనిచేతనే నేర్పరిపింతుమిది మనకెంతయును శ్రేయోదాయకము.

దుర్యోధుఁడు:—రాధేయా! దీనిరువమానబుద్ధి విశేషంబున కెంతయు సంతోషమగుచున్నది రమ్ము. తాతయొద్దకు పోవుదము. 1

కర్ణుఁడు:—మంచిది నడువుము.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

(తెర వ్రాలును.)

శివ, రంగము—ఏకాంత ప్రదేశము.

(విచారముతో భీముడు ప్రవేశించును.)

భీముఁడు:—అహ! కాలమెట్టులున్నదోగదా?

ఉ. ఎప్పటికింక దీరుమద * భీష్ము జేతులతీలపోవ మా

కెప్పటి కబ్బుయ్యుద్ధమిక * నెప్పటికీ పరితాపమారు నిం

కెప్పటి కేగుదెంచి వసి * యించు భుజంబున రాజ్యలక్ష్మి తా

నిప్పటికేమి చేసికొని * కృష్ణుడువచ్చునొకో రయంబునకా.

గోపాలకృష్ణుడు మాధర్మజా నభీష్టుముదీర్ప రాయబారము దీర్ప హాస్తి నాపురంబున కేగినది మొదలు కార్యమేమవునోయను చింతాతిరేక మున రేయినతిగా నిద్దురబట్టుటలేదు. ఇచ్చాహారములయెడనైనను మన సుపోవుటలేదు. ఆసుయోధనుడు పదివంతులు సంధికంగీకరింపడనియే నాతలంపు. ఒకవేళ సంధియేనిశ్చయింపబడిన మాయాశలు మరుభూ మిలో వితి నవిత్త నంబుల భాతినిరర్థకంబులే యగును. భగవంతుడేమిచే యున్నాడోగదా? ఇంతవరకువచ్చినపిదప నాధూర్తధూర్త రాష్ట్రాలతో

గలసి మెలసి ప్రవర్తించుటకన్న నేమహారణ్యంబులనైన నాకలంబులను
గ్రహించుచు మృగయులలో మృగయులమై ప్రవర్తించుటయేమేలు! (ఆ
లోచించి) అయిన నింతకు మాయన్నదమ్ముల యభిమతంబులెట్లున్నవో
దెలిసికొనుట యత్యావశ్యకము. ఈవని మాకృష్ణుడు రాకమునుచే
తేయవలయును. కావుననే నిదేబోయెదనుగాక!

(నిష్క్రమించును.)

(ఇది విష్ణుంభము)

(శైరవాళును.)

సంగీత

శ్రీకృష్ణరాయబారము

షష్ఠాంకము.

1 వ రంగము — రహస్యమందిరము.

(ప్రవేశము:- ఉచితాసనములపై గూర్చుండి ధర్మరాజు, భీముడు, అర్జునుడు, నకులుడు, సహదేవుడు, ద్రాపది.)

ధర్మ:-—తమ్ములారా! సంధియైనర్పు నిమిత్తము రాయబారియై పోయిన మన శ్రీకృష్ణదేవు డింకను రాలేదు. కారణమేమై యుండునో గదా?

ఉ. సాయముసేయగోరి కురు ♦ సభ్యుల వీటికి బోయినాడు నా
రాయణమూర్తి యింతకును ♦ రాడు, దురాత్ములు వారలేగతిం
జేయదలంచిరో మనము ♦ చేసినకర్మ మడ్జులున్నదో
శ్రేయముగల్గునో తుదకు ♦ జేబడునో విపరీతకార్యముల్.

అర్జు:-—అగోసోదరా! మీకాసందేహమేల? మనదేవకీ గర్భ శుక్తి ముక్తాఫల మెన్నటికిని మనకు శ్రేయము దలంచియే కార్యము నిర్వర్తించి వచ్చునుగాని యన్యధాదలంపడ నీయడు.

నకు:-—పూజ్యా! సహోదరా! ఏవియ్యెల్లెనను మనకా లోక శాంధ్ర్యని యానతి యతికృమింపరానిదిగదా?

సహ:—అగ్గిజా! సత్యము.

తే. గీ. అతడు సర్వకాలావస్తా • లందు నెంచు
మనలక్షేమంబు భాగ్యంబు • మహితకీర్తి
మేనబావ మాతృదే జూడ • మేటిహితుడు
యదుకులోద్భవు డిమ్ముల • సదయమూర్తి.

ద్రావ:—అగును మన మాముకుందుని యాజ్ఞ శిరసా వహింప
వలయును. ఆమహనీయు డసాధారణ మాయామేయ ప్రభావిలాసితు
డు. సదయ హృదయయుడు. పాంగవపక్షపాతి, లోకైక...

భీము:—(అర్థోక్తిలో) అగుము. సహోదరులారా! దూతయై
పోయిన గోపాలుడు నిజముగా మనయందు దయామనస్కుడయైన
యెడల సమరము సంఘటించుకొనియే వచ్చును. అన్యధాయైనచో మౌన
కాతని వలుకు లవిశ్వాసార్హములే. అతడు పాండవపక్షపాతి మాత్రమే
గాదు. ధర్మపక్షపాతిగాకున్న కొఱగామియే.

ధర్మ:—భీమసేనా! అవి యేటిమాటలు మన కనుకూలుజైన
పన్నార్థుడును గాకున్న దుర్మార్థుడునా?

ద్రావ:—నాధునివాక్యములు ‘పెట్టినపెండ్లి పెట్టుకున్న శ్రాద్ధ’
మన్నట్లున్నది.

భీము:—నాయభిప్రాయ మేల సరిగాదు?

ధర్మ:—వృకోదరా! మనకామహత్ము నుపదేశముకన్న విన్న
యేమున్నది. ఆ కంపారి త్రిలోక వంద్యుడు. ధర్మసంరక్షణ దక్షుణ్ణి.
నీవన్నట్లు ప్రాకృతమానవుడు గాదు.

గీ. ధర్మసంరక్షణార్థము • ధరణియందు
అవతరించి యదూర్ధ్వహు • డయ్యెనేడు
ఆది శ్రీమహావిష్ణువే • యరయనతడు
గాన; నాదేవునానతి • గడవవలదే

భిము:— అట్లయిన మీకందఱకు సఁధిరోగమే పట్టినదన్న మాట. అహ! యేమి కాల వైపరీత్యము. హా! విధి! నీవెంతకూళ వైతివి. నుక్షత్రియవంశజుల కెంత దైన్యస్థితి సంపాద్యవలెనని వంచించితివి. యుద్ధముఁ జేయుజాలని యీభుజుబల సంపత్తియేల? ఈతాత్ర తేజమేల? ఈనుక్షత్రియ లాంఛనమేల? (గద నుద్దేశించి) ఓగదాదండమా! నీవీ నాడీ భీమసేనునిచేత నిజముగా వంచించబడినావు. అసమర్థుని హస్తము జేరి నీశక్తి నీటిపై జేవ్రాలు గావించుకొన్నావు. నిన్ను వంచించిన యీ దుష్టుని నీవింక బ్రతుకసేయకుము. (గదను నేలనుతట్టుచు)

మ. సకలక్షోణి వరాధినే తల శిర • స్థానంబులున్ వ్రోయ్యులై
నికటాగ్రింబున రక్తకాల్పలు మహా • హేతిచ్చటల్ జాలగం
టికి జేకూర్చగజాలు నీవివుడు ధా • త్రిన్ నన్ను చేరీపు వా
రకదుష్కీర్తి నెసంగినావు గదవే • ప్రాద్యద్గదాదండమా!

కావున నీవిదే మదీయశిరోతలంబు భిన్నభిన్నములు గావించి
నీకసి ధీర్బుకొనుము. (గద యెత్తుకొనును.)

(తె ర లో)

చ. నిలునిలు! నాయునందన! య • హీనపరాక్రమ! చాలుజాలు! నీ
తెలివికి సంతనంబయె మ • తిం దలపోయకు మాహావంబురే

దిలయను చీపు నీబలము • నీరణరంగ విశారిదత్వమున్
పాలుపుగ జూపుకాల మది • పూనికవచ్చె వృకోదరాగ్రణి!

భీము:—(తెల్లజోయి గద క్రిందబడవేయును.)

(అందఱును ఆశ్చర్యమున చూచుచుందురు)

కృష్ణ:—(పూర్వోక్త వద్యమునే చదువుచు ప్రవేశించును.
(అందఱునులేచి నిలబడి శ్రీకృష్ణుని గౌరవించి ఉచితాసనములపై గూర్చుందురు.)

ధర్మ:—బావా! దేవకీనందనా?

ఉ. డేమమె పెద్దతిండి? మము • గెవల ప్రేమమెలర్పగజూచునా
భీమప్రతుండునుంగురుడు • బెంపెసలారగనున్న వారె? దా
సేమమెనా సహోదరులు • సింధువిభండునుదక్కు బంధుగుల్
సేమమె? ప్రోలివాసులకు • సేమమె సర్వము తెల్పవే వెనక.

మఱియు నీకు మార్గాయాసము గలుగలేదుగదా?

కృష్ణ:—బావా! ధర్మనందనా? అందఱును సేమముగనే యున్నారు. నాకును మార్గాయాసమేమియు గలుగలేదుగాని...

ధర్మ:—కానిమేమి? (ఆతిరలేపడును)

భీము:—కానియేమున్నది. కయ్యమువియ్యమై యీయయ్య రొట్టెనేతిలో పడినది.

కృష్ణ:—బావా! వృకోదరా! నారొట్టెగాదు. నీరొట్టె యెనేతిలోపడినది.

భీము:—(నంతోపము గనబరచుచు) ఆ, యేమి? యేమి? సంతిరోగము నిర్మూలమై సంగరము సేకూర్చి వచ్చితివా?

శ్రీకృ:—అట్లు చేయకన్న నీగదాదండ మూరకుండునా?

భీము:—(గంతులు వేయుచు)

చ. జననము సార్థమయ్యెగద * సంగరమేఘుటియిలై నన్ఘనా
ఘనభుజ దర్పమేర్పడ ప్ప * కంపితదేహులజేసి చంపు వా
డను కరుధూర్తగాముల హు * టాహుటి పావకు డాత్మతేజమున్
బనువడ కాననంబు జెటు * పందలకొన్న విధాన ధారుణిన్.

ధర్మ:—బావా! సంగతులు సవిస్తరముగా దెల్పుము.

శ్రీకృ:—బావా! ధర్మతనూభవా! నీయభీష్టమునకు భంగము
రారాదను పట్టుదలతో నే నాకారవ సభామధ్యమున ననేకవిధముల
గార్యము సానుకూలపఱుప ప్రయత్నించితిని గాని లాభంబు తృణమా
త్రమైన లేకపోయె. తొలుదొల్ల కురువృద్ధుండగు ధృతరాష్ట్రునకు జెప్ప
వలసినంత జెప్పితిని. దురభిమానియగు దుర్యోధనునకును విస్తరించి
జెప్పితిని. కర్ణ శకుని దుశ్శాసనాదులను మందలించి చూచితిని. భీష్ము
నకు కార్యముజెలు గెరింగించి ద్రోణాచార్యాది గురునైతములకును
దెలియపరచితిని. కాని ఫలము లేదేమి చేయుదును.

ధర్మ:—ఔరా! యేమి కాలవైపరీత్యము.

భీము:—(నంతోషము ప్రకటించును.)

అర్జు:—(చిరునవ్వు నవ్వుచుండును.)

సయ:—(పై న జూచుచుండును.)

సహ:—(తలయూచును.)

ద్రౌప:—అన్నా! ఆధార్తరాష్ట్రులు నీ కేమియు ఒప్పుము గల్గిం
పలేదుగదా?

ధర్మ:—తరువాత నేమిజరిగినది.

భీము:—ఏమి జరుగును. వా రట్లు సంధికియ్యకొనక తిరస్కరింపగా ఈత డామూట యిక్కడకు జేరిదీసినాడు.

ధర్మ:—అమ్ముడా! నీవింతుకనే పూరకుండుము.

కృ:—తరువాత నాసుయోధనుడు నాపై నీసువహించి సభ నుండి కర్ణాదులతో నిష్క్రమించి యేమియో యాలోచించుకొని నన్ను బంధింప వ్రయత్నించెను.

ధర్మ:—ఎంతదోషవాము.

భీము:—అది వారి కండకావరము. ఆకండకావర మీగదా ఘాతమునగాని జక్కవడబోదు.

అర్జు:—పాపాత్ములు. పరమాత్మనే బంధింప నావహించిరే.

సకు:—వినాశకాలము దాపురించినప్పుడిట్టి బుద్ధులే తఱచుగా దుర్మార్గులకు గలుగుచుండును.

సహ:—పాపాత్ముల పాపరాసులు వృద్ధిపొంది వారి జన్మవృక్ష ముట్ట దుష్కార్యములగాని కూకటిపేళ్లతో గూలనేరదు.

ద్రౌప:—అన్నయ్యా! నీవప్పు డెట్లు తప్పించుకొంటివి?

కృష్ణ:—అంత నేను విశ్వరూపము ప్రదర్శించి వారిని చెల్లాచెడలు గావించి నావభికుల యనుమతి గైకొనివచ్చితిని.

ధర్మ:—కట్టా! చివర కెట్టి చెట్లసంభవమైనది. సంగరిము తప్పిరి గాచగ...?

(తెరలో)

గి. వంటకంబులు సిద్ధమై ♦ వరలుచుండె
ఆలసించిన జవిదప్పు ♦ నవియునెల్ల
వేగదయచేయుడయ్యయో ♦ వీరులార?
పదియునొక్కండు గంటలై ♦ పఱగెనవుడె.

ధర్మ:—బావా! దేవకీనందనా! రమ్ము, భోజనము గావించిన
తరువాత కడమసంగతులు విచారించుకొందము, రమ్ము.

కృష్ణ:—నరే! అట్లనే గానిమ్ము.

భీము:—నాకు సంతోషాతిశయమున నాకలి యగుటలేదు.
మీరు పోయి భుజింపుడు.

కృష్ణ:—భీమసేనా! వట్టిసంతోషములు పెట్టుకొని భుజించుట
మానితివా సమయమునకు కాళ్ళుచేతులు చల్లబడును. ఆలోచించు
కొనుము.

ద్రాప:—నాథా! రండు పోవుదము. వేళదప్పిన భోజనము,
చవిదప్పిన వంటకములును నిష్ప్రయోజనములే గాక యనారోగ్య ప్రద
ములుగదా?

ధర్మ:—రమ్ముడా! వృకోదరా! రమ్ము.

భీము:—నరే! అట్లయిన మీయందరి మాటేల త్రోసివేయ
వలయును.

(అందరును నిష్క్రమింతురు)

(తెర వ్రాలును.)

2 వ రంగము — ఆకాశవీధి

(ఓంటరిగా నారదుడు ప్రవేశించును.)

నార:—(తనలో) ఆహా! నావీయత్నము లిప్పటికిగదా ఫల వంతములైనవి. సమరముగూడ నేడే ప్రారంభమగును. నాకు గావలసినంత కలహాశనము దొరకును. ఈసాండవ ధార్తరాష్ట్రబలంబులు అనుపమానంబులు. (ముందునకు జూచి) అదిగో! ధార్తరాష్ట్ర సైన్యపారాజారము. ఆహా! యెందరు వీరులు. దోణాచార్యుడు, కృప, అశ్వత్థామ, భీష్ముడు, కర్ణుడు, వికర్ణుడు గోపాలబలము. అబ్బ! చూచుటకు కన్నులపండువుగా నున్నదే! (మరియొక్కవైపు జూచి) ఔరా! సాండవుల కెంత సైన్యమున్నది? అడుగో ధర్మజ, భీమ, నకుల, సహదేవులు. అతడే మత్స్యభూపాలుడు. అడుగో దుష్టద్యుమ్నుడు. అర్జునుడు కానరాడేమి చెప్పమా? (పరికించి) అడుగో! ఆశ్రీకృష్ణ సారథ్యమున నెంత ప్రకాశించుచున్నాడు.

గీ. ప్రాప్తపేణ్య పయోధర • పాలిమధ్య

మెఱుపులేవయుబోలె న • మేయ ప్రతిభ

కృష్ణసారథ్య లాభంబు • నెనగినేడు

వెలయుచున్నాడదిగో దా • విజయుడుర్వీ.

ఆహా! ఆనరవారాయణు లిప్పుడు జూచుట కెంతయు దర్శనీయులై యున్నారు. ఆమహనీయుల దర్శనభాగ్యమున మదీయజన్మము ఫలవంతమైనది. నా యీ భూలోకసంచారము ధన్యతమమైనది. నేనింక నిచ్చట నుండరాదు. యీమహావీరుల పరస్పర ప్రయోగితాస్త్ర సంచలములు కర్మముజాలక నాకు దగిలెనా ప్రమాదమురాగలదు, నేనిం

క స్వర్గమున కేగి యచ్చటనుండి సావకాశముగ దర్శించి యానందింతునుగాక!

(నిష్క్రమించును.)

(తెరవాయిను,)

(ఇది విష్ణుంభము.)

కి వ రంగము—స్వర్గము.

(ప్రవేశము: పరిక్రమించుచు మణికంధరమహేంద్రులు.)

మహా:—మణికంధరా! కౌరవ పాండవ యుద్ధప్రయత్నము తెలివరకు జరిగినవి.

మణి:—దేవా! ఇరుబలంబులవారు సర్వప్రయత్నంబులు గావించుకొనిరి. సైన్యంబులు తదాధిపత్యములు యుద్ధప్రక్రమములు నిర్దేశములై నవి. మన ధర్మరాజు శ్రీకృష్ణ ద్వితీయుడై తొలి దివసమున ముందురాత్రియే భీష్మాచార్యుని పాలికేగి కప్ప సుఖములు వెడలుబుచ్చుకున్నాడు. ధర్మప్రవర్తకుడగు నాభీష్మ యోధాగ్రేసరుడు కనికరంబుగ్గలిగి అర్జునుడు శిఖండిని ముందిమ్రొని నాతో సమరంబుజేసిన సేనాపత్యము గావించి మీకు జయంబు సేకూర్తుననియె.

మహా:—అహా! భీష్మాచార్యా! నీనుగుణప్రశస్తి కడుంగడు ప్రశంసాపాత్రముగదా! వీరాగ్రేసరా!

గీ. పితృహితైకపరాయణ • నుతండవగుచు
సకల దైవతాసేకంబు • సంభ్రమింప

ప్రతినపూనితివా జన్మ • బ్రహ్మచర్య
దీక్షగై కొని ధన్యాత్మ! • దిరముగాగ.

మణికంధరా! తరువాత నేమి జరిగినది.

మణి:—ప్రభూ! తరువాత నాశమనతనూభవు డల్లు భీష్మ
చార్యునివలన వరంబు వడసి పడపడి గురునకు ద్రోణాచార్యుని సన్నిధి
కరిగినాడు.

మహా:—ఆకంభసంభవు డెట్లనుగోహించినాడు.

మణి:—దేవా! “తానత్యంత దుఃఖవార్త శ్రవణమున నత్రున
న్యాసముగావించు” ననివదించెను.

మహా:—బాగుబాగు! తరువాత తరువాలె.

మణి:—ప్రభూ! యదుకలాభరణాబగు కంసారాతి యరున
సారధ్యము వహించి సమరసమ్ముఖునిగావించి నాడుకాని...(నందేహిం
చును.)

మహా:—(ఆశ్చర్యముతో) కానియేమి? త్వరగజెప్పుము.

మణి:—దేవా! యేమియునులేదు. మనపార్థుడల్లు సమరభూమి
ప్రవేశించి యుద్ధారంభా త్పూర్వమే కురుసేన సర్వము నొక్కసారి దిల
కించి ప్రకటితదేహుడై యిందరి బంధుహితాప్త గురుమిత్రుల జంపి
రక్తసికమైన కూడుదిననొల్లననియు యుద్ధముమాని యేయరణ్యములం
దైన నాకలంబుల భుజించుచుకాలంబు బుత్తునని భీష్మించుక కూర్చు
న్నాడు. తరువాత నేమిజరిగినదో తెలియదు.

మహా:—అన్నా! యోతక్లిష్ట పరిస్థితి సంభవమైనది. మాయ
ర్జునుడు శౌర్యధైర్య సాహసోపేతుడేగాని వట్టిదయాధ్విహృదయుడు!

క్షత్రియుడు శాత్రివులపట్ల దయాగుణము బ్రదర్శింపజెల్లనా! రమ్మ మనము వేగమే గగనభాగమునకేగి యదృశ్య మంత్రప్రభావమున తి రోహితులమై సమరసంగతు లారయుదముగా. (రెండడుగులు వైచి ని లచి) ముఃకింధరా! నీవు మన చమూపతివన్నిధికేగి సై న్యము సిద్ధపరుప మని చెప్పితినిని నాయాజ్ఞగా వచింపుము. అవసరమైనచో మన సేన పాండవ సహాయార్థము పంపవలయును. వేగముగాబొమ్ము.

మః:—దేవా! చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

మహే:—(పరిశ్రమించుచుండును)

(తెరవొలును.)

4వ. రంగము—యుద్ధభూమి.

(రథారూఢులై శ్రీకృష్ణార్జునులు ప్రవేశింతురు.)

కృష్ణ:—బావా! అర్జునా! అల్లదే యావంకను గన్నెత్తి జూ డుము.

మ. అడుగో భీష్ముడు! అల్లదే గనుము శ ః ల్యద్రోణులన్ సూతజం డడుగో! కౌరవయూధ మయ్యదె రణ ః వ్యాపార పారంగతుల్ మా గడిగాండ్రొయ్యెడ తక్కు భూవిభులవ ః ర్గంబదై వీక్షింపుమా విడువంబోకుము ధైర్యలక్ష్మీ రిపుల ః నేవ్ధింపు యుద్ధంబునన్.

అర్జు:—బావా! కృష్ణా! ఏమిది నేను వీరందఱితోడను సమర ము గావింపవలసినదేవా? ఏమి కాలవై పరీత్యము? ఊత్రిధర్మ మెంత దయావిశౌర్య వ్రాసెది.

నీ. తండ్రి చచ్చినదాది • దయమమ్మ బెంచిన
 శాంతనవుని యెట్లు • జంపువాడ
 పేమ దైవారంగ • విద్య జెప్పినయట్టి
 గురునేకరణి భువి • గూలనేతు
 నూతజ రాధేయు • నే తగుదంచెట్లు
 సమరరంగంబున • సమయః జేతు
 అన్నలుదమ్ములు • నాధార్తరాష్ట్రుల
 సంగరక్షితి నెట్లు • చంపువాడ
 గీ అక్కటా! తక్కుగలయట్టి • యవనిపతులు
 బంధుమిత్రాప్త వర్గమే • భంగిగూల్తు
 వాసుదేవ! వారలఁజూడ • వడకుపుట్టి
 కాళ్లునేతు లాడుటలేదు • కార్యమేది?

11 వ అనుబంధము.

కృష్ణుఁ—(తనలో) ఈయర్జును డింకను బంధుపేమపాశమును
 దెంపుఁజేసికొన జాలకున్నాడు. కావున వీనికి కొండొకవేదాంత మువదే
 శించి కర్తవ్యముముఖుని గావింపవలయు. (ప్ర)కాశముగా) బావా!
 ఫల్గునా! నీమాటలు వినుటచేత నాకు నవ్వువచ్చుచున్నది.

గీ. యుద్ధమొకరింప వచ్చి నీ • వృద్ధతివిడి
 విరికి పందలాడెడుభంగి • పల్కెదేల?
 ఇంతియేనా? భవచ్ఛార్మ్య • మిహిహి! యవరో
 జనులు నీమాట లివి విన్నఁ • జాలుచాలు.

అర్జు:—ఎందఱు నవ్విసనవ్వుదురుగాక! నేనిందఱ బంధుహితా
ప్రవరుల బరిమార్చి రక్తసిక్తమైన మైలకూడు దినుటకంటె ఘోరా
రణ్యముల కందముల ఫలాదులు భక్షించుచుండుటయే మేలు.

గీ. వలదు రాజ్యంబు భోగంబు • వాసుదేవ!

ఇంతమంది బంధులజంపి • యెట్టులోర్తు

శ్రీలమాట దేవుడెఱుంగు • జీవహింస

కారణంబైన నాకిట్టి • కల్మయేల?

కృష్ణ:—(కోపమునటించి) అర్జునా! తెలియనివాడవు తెలియ
నట్లూరకొనక పెద్దవిజ్ఞానివలె తలయుమొదలులేని మిట్టవేదాంతము లా
డెదవు. యుద్ధమున నీవు వీరలను జంపుదువన్న మాటయేమి? నీవ వీర
లవల్ల జత్తువేమో యెవ్వడెఱుంగును. అదియుంగాక నేనెల్లు జంపును
ననుచున్నావు. చంపుటకునీవెవ్వడవు? శరీరధారికి స్వతంత్రంబులేదు. పూ
ర్వకర్మాను భవమునుబట్టి కాగల యర్థంబులు కాకమానవు. ఆత్మయొ
కప్పుడునుగిట్టునదిగాదు. మానవుడు చినిగిన వస్త్రమువదలి నూతనవ
స్త్రముదాల్చినట్లు జీవుడు శిథిలమైన దేహమువదలి మఱియొండు దేహ
మున బ్రవేశించును. యుద్ధము చేయననుటకు నీవెవ్వడవు? ఇది నాపిధి.
క్షత్రియులకు యుద్ధము కులధర్మము. తనకులధర్మము విడిచి మనరాదని
పెద్దలు పల్కుదురు. కులభివృద్ధు కర్మఫండాలు డనబడును. జాతిఫం
డాలునకు పాప్రయశ్చిత్తము గలదుకాని కర్మఫండాలునకు పాప్రయశ్చిత్త
ములేదు. కనుక నీవు యుద్ధముచేసి తీరవలయును. ఇవినీవను కోనునట్లు
పాపకర్మముగాదు? కులధర్మము, ఏమిదువు? యిప్పుడైన యుద్ధమున
కంగీకరింతునా? లేదా? చెప్పుము?

అర్జు:—కృష్ణా! నిబోధార్కుద్యుతిని నాయజ్ఞాన గాఢాంధకా
రము పటాపంచలై కర్తవ్య మూఢుడ నై యుంటిని. నీదిత్తము వచ్చి
నట్లు గావించుటకు సంసిద్ధుడ నెయ్యన్నాను.

కృష్ణుః—ఫల్గునా! (అని భుజముమీద చేయివైచి) నీవిష్వడు
ప్రశంసాపాత్రుడవైతివి. ధర్మలక్ష్మీ తొలుత వరించిశాత్రువుల నిర్జింది
విశాలసామ్రాజ్య మనుభవింతువుగాక! నీకింక గావలసిన దేమున్నది.

అర్జుః—అట్లయిన నిట్లగుగాక!

గీ. సంగరంబులోపల మాకు ♦ జయమొసంగి
‘ధర్మమేవజయతే’ టంచు ♦ ధర్మవిదులు
పలుకు బల్కు లెవ్వేళల ♦ వెలయుగాత!
భరతివంశవృత్తల యశంబు ♦ వరలుసతము.

కృష్ణుః—తథాసు!

(అందఱును మంగళము పాడుదురు.)

12 వ అనుబంధము.

ఇది శ్రీమద్భారద్వాజ పవిత్రగోత్ర లక్ష్మీనారాయణ

దీక్షితపాత్ర, రాఘవజ్యేష్ఠపుత్ర సత్యవతీగర్భ

శుక్త ముక్తాఫల, వినయవివేక ధురీణ

వెంపరాలాన్వయపయః పారావార

రాకాసుధాకర సూర్యనారా

యణమూర్తి కవిప్రోణితం

బైన సంగీత శ్రీకృష్ణ

రాయబార నాట

కంబున బంచ

మాంకము.

సంపూర్ణము.

శ్రీ ర సు.

అనుబంధములు

1 వ అనుబంధము.

అరునుడు:—

మోహనరాగము—ఆదితాళము.

ఆహా! ఈపురములీలా

వర్ణింప నాతరమా |ఆహా|

అంబర-చుంబిత సౌధములూ

అభినవములొగనంజాలూ |ఆహా|

అలమందలచందములూ

నందములయ్యెమదికి |ఆహా|

నందనందన పాసాదరాజముల్

చూచితి నాజన్మతరించెగదా |ఆహా||

2 వ అనుబంధము.

జాపది:—

కాంభోజిరాగము—త్రిపుటతాళము.

ఏలీలసహియింతు కృష్ణా!

ఇకనాపరాధవము మరతునా |ఏలీ|

పుడుడులేని విక్రములు పతులే

మిన్నకుండిన నేమిజేతునిక |ఏలీ|

భార్యబన్నమాలు దీర్ఘనిమగలు
గలసరికిది కర్మమా !వలీ!

3 వ అనుబంధము.

కర్తృడు:—

అనందభైరవిరాగము—చావుతాళము.

చాలుజాలు నీప్రగల్భముల్
నోరుమోయుము కృపా! నీచా! ||చాలు||
పనికిమాలిన బింకములేలా
పలుమాటలు వలదు ద్విజాధమా ||చాలు||
సామర్థ్యమున్న సంగరంబునకు రారా
వాడియమ్ముల బిలుకుమార్తు ||చాలు||

4 వ అనుబంధము.

ధృతరాష్ట్రుడు:—

శ్రీరాగము—అదితాళము.

తనయా నీకిది మేలా? బేలా?
నాపలుకాదరింప జాగేలా ||తనయా||
అవిసీతివర్తనము తగునా
పాండవేయుల సగధరనిమ్మా ||తనయా||
కానివారలపలుకుమా సుయోధనా
దురభిమానము నీతియవలదు ||తనయా||

అన్నదమ్ములలో నారాటమేలా

నాహితము మది నూహింపుమా |తనయా|

5 వ అనుబంధము.

దుర్యోధనుడు:—

కన్నడరాగము—త్రిపుటతాళము.

ఛీ! ఛీ! యికనేనిటుపై తునా

అభిమానము కాలదన్నుదునా |ఛీఛీ||

పాడిదొరిగి పలువురేకమై

నన్నిల దూకుచుండగను |ఛీఛీ||

పాండవాధములకు ధరనియ్యన్

అనుభవించు నేనంతయు నొకడన్ |ఛీఛీ||

వినను వినను వినను మీమాటల్

చేయుడు మీయిష్టమురీతిన్ |ఛీఛీ||

6 వ అనుబంధము.

గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులు:—

ఆనందభైరవిరాగము—ఏకతాళము.

భక్తజనావన శౌరీ! మురారీ!

పరిహరింపుము మాపాపేషముల్ |భక్త|

హరినీవిశ్వరూపము గంటిమీ

మంటిమి ధన్యతములమై |భక్త|

సారసనేత్రా! భక్తజనమిత్రా!

వందే! వందే! యదువంశభూషణా! భక్త!

7 వ అనుబంధము.

నారదుడు:—

శ్రీరాగము—ఆదితాళము.

భక్తజనవంద్యా! పరమపురుషా!

ఆదిమధ్యాంతరహితా హరీ! భక్త!

భవ్యచరిత! పాపశోషణా!

కావుము కావుము సారసనాథా భక్త!

ఆనందమయరూపా అంబుజనయనా

రమామనోహర వేదా తీతా భక్త!

8 వ అనుబంధము.

కుంతి:—

కళ్యాణీరాగము—మిశ్రమతాళము.

ఆహా! కయ్యమే దాపురించెన్

కాలకర్మము లెట్లుండెన్ ఆహా!

కూడుగుడ్డలు లేక నానుతులు

కానలనున్న పంతసిందిరిన్ ఆహా!

తగవుమాలి యీకొరవులు

ధరణి యివ్వక కయ్యము దలచిరిగా ఆహా!

9వ. అనుబంధము.

కర్తృడు:—

భైరవిరాగము—ఆదితాళము.

నన్నువిడువుమిక హరీ

పాండవులతో జేరజాల ||నన్ను||

జయాపజయములు దై వనిర్ణయముల్

సమరమే నానిశ్చయము జెప్పితిన్ ||నన్ను||

అన్నపానములిచ్చి బోచిన

ఆసుయోధను వీడభావ్యమా ||నన్ను||

10 వ అనుబంధము.

నారదుడు:—

కళ్యాణిరాగము—మిశ్రమతాళము.

శమో నమో సురవైరి శిక్షా!

నమో నమో భక్తజనకతా! ||నమో||

అంబుధిశయనా! అనంగ జనకా

ఆదరించి బోవుము ||నమో||

కార్య కారణ కల్పిత ప్రకారా

ఆకారరహిత అంబుజనయనా ||నమో||

11వ అనుబంధము.

అచ్యుతుడు:—

ఆనందభైరవిరాగము—చాపుతాళము.

అచ్యుతా! సమరము సేయజాలన్

ఇందఱ బంధులజంప నేరకా ||అచ్యు||

రక సిక మెన మెలకూడు

కొఱకిపుడు భండనమా ||అచ్యు||

కూడుగుడ్డలు లేకపోయిన కాసల

నాకలములు గొనుచుండుము ||అచ్యు||

రణమె ట్టొత్తిధర్మమాగాక

అదినే సహింసజాలక ||అచ్యు||

12వ అనుబంధము.

—: మంగళము :—

మంగళం మధుసూదన

మంగళం సారసనయనా ||మంగళం||

ఆజరించి బోవు ముఖజీవుల

అవ్యయానంద పరమేశా ||మంగళం||

మంగళం మూర్తికవి కృతులకు

సర్వదా జయమంగళం ||మంగళం||

సంపూర్ణము.

సంగీత సావిత్రి

గ్రంథకర్త:—చక్రావధానుల మాణిక్యశర్మగారు.

సోదరా! రైలుప్రయాణం కుటుంబసహితంగా చేస్తూన్నావనుకో!
 ఏమి తోచకపోడం నిజమే! అల్లాంటప్పుడు కల్లబొల్లి పత్రికలు కొనకు.
 ఇంటకుక్కానులో ప్రయాణం చేస్తున్నప్పుడు దంపతులు కులాసాగా ఉబిసి
 పోకకు ఊకదంపుమాటలు చెప్పకునేమాట నిజమేనా? అలాటి కాలక్షే
 పముచేయక నీయర్థాంగి చదువుకున్నదైనా కాకపోయినా నీకు సంసార
 విషయముగో చేదోడువాదోడుగా నుండటం కోరుకుంటావు. కాబట్టి
 యిట్టిసలహాలను చదవడంతోట నీభార్యకు కలుగజేయు సావిత్రినాటకం
 చదివి చెప్పు. సావిత్రిసత్యవంతుల ప్రేమ, వారి పెండ్లివిధానము, సావిత్రి
 చుడత, ఆమె అత్తవారింటికి వెళ్లిన తరువాత వారింటికి పట్టిన ఐశ్వర్యము,
 ఆమె భర్తను బ్రతికించుకోవడానికి యమునితో చేసిన ధర్మయుద్ధము,
 నీభార్య వింటే నీసంసారం స్వర్గతుల్యమవుతుంది. నమ్ము. నీయింటబుట్టిన
 ఆడపిల్లలందరు సావిత్రితులేయై నీకీర్తిని నలుదిశలా చిమ్ముతారు. నీవు
 6 అగాలు ఖర్చుపెట్టి కొన్న సావిత్రియే నీయింట యేటటావేలుస్తుంది.

వెల రూ 0—12—0

ఈశ్వరబుక్ డిపో, కర్రాఅచ్చయ్య అండ్ సన్సు, రాజమండ్రి.

మా స్వంత ప్రచురణములు.

నాటకములు.

విజయబాబ్బిలి	0 12 0	లంకాదహనము చ॥ మా	0 12 0
శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరీ		పాదుకాపట్టాభిషేకము	
విలాసము	0 12 0	చ॥ మా	0 12 0
మహారాష్ట్రవిజయము		పద్మవ్యూహము వెం॥ సూ	0 12 0
చ॥ మా	0 12 0	కనుకతార ,,	0 12 0
సంగీతజగన్మోహిని పా॥ బు	0 12 0	లవకుశ ,,	0 12 0
సంగీతసారంగధర దో॥ నీ	0 12 0	భక్తి కుచేల ,,	0 12 0
సంగీత పాశుపతార్జునము		శ్రీకృష్ణలీల ,,	0 12 0
గా॥ సూ	0 12 0	సతీసక్తిభాయి వ॥ సూ	0 12 0
సంగీత ప్రహ్లాద చ॥ మా	0 12 0	హనుమద్్రామసంగ్రామం	0 12 0
సంగీత శశిరేఖ అ॥ చం	0 12 0	శ్రీరామజననము సీతారామ్	0 12 0
రంగరాయకదన సమవాకా		శ్రీరామప్రవాసము ,,	0 12 0
రము కా॥ సా	0 12 0	శ్రీరామవిజయము ,,	0 12 0
బిల్వణీయము బు॥ వెం	0 12 0	శ్రీరామోద్యోగము ,,	0 12 0
స్త్రీసాహసము చ॥ మా	0 12 0	వేశ్యాహితబోధిని ,,	0 12 0
సంగీతజయంతజయపాలము	0 12 0	చౌవదీపరణయము ,,	0 12 0
సత్యహరిశ్చంద్ర చ॥ మా	0 12 0	అచ్చులోనున్నవి	
సైంధవార్జునము గా॥ సూ	0 12 0	సతీఅనసూయ	
బుద్ధిమతీవిలాసము చ॥ మా	0 12 0	వి. శ్రీ. శాస్త్రీ	0 12 0
శ్రీకృష్ణతులాభారము		సతీతులసి ,,	0 12 0
నే॥ గం	0 12 0	రామదాసు వెం॥ సూ	0 12 0
భూలోకరంభ చ॥ మా	0 12 0	కాంతామతి ,,	0 12 0
అంధోపతాకము ద్రో॥ నీ	0 12 0	పాండవ అజ్ఞాతవాసము	0 12 0

ఈశ్వరబుక్ డిపో, కర్రా అచ్చయ్య అండ్ సన్స్ రాజమండ్రి.

